

ԿԱՆԱՆՑ ԵՎԱՏՄԱՄԲ
ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ՝
ՍՏԱՄԲՈՒԼԻ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ
12-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԸ

Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիայի վերաբերյալ փաստաթղթերի հավաքածու

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ԿԱՆԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ՝ ՍՏԱՄԲՈՒԼԻ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 12-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԸ

Կանանց նկատմամբ
բռնության և
ընտանեկան
բռնության
կանխարգելման և
դրա դեմ
պայքարի մասին
Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիայի
վերաբերյալ փաստաթղթերի
հավաքածու

Պատրաստել են՝
Սարիան Հեթերը,
Գենդերային բռնության և միջազգային
քաղաքականության ամբիոն,
Պետական քաղաքականության դպրոց,
Բրիստոլի համալսարան (Միացյալ
Թագավորություն)
և
Սարա-Ջեյն Լիլեյը,
Գլխաշխատող, Բրիստոլի համալսարան
(Միացյալ Թագավորություն)

Եվրոպայի խորհուրդ

Ֆրանսիական հրատարակություն՝
*Prévention de la violence
à l'égard des femmes :*
Article 12 de la Convention d'Istanbul

*Սույն աշխատության մեջ
արտահայտված կարծիքները
հեղինակներին են և պարտադիր
չէ, որ արտացոլեն Եվրոպայի
խորհրդի պաշտոնական
քաղաքականությունը:*

Սույն փաստաթղթի կամ
դրա ուրև հատվածի
վերարտադրության կամ
թարգմանության հետ կապված
բոլոր հարցերով դիմել
Հաղորդակցությունների գծով
տնօրինությանը
(F-67075 Strasbourg Cedex or
publishing@coe.int): Սույն
փաստաթղթին առնչվող բոլոր
մյուս հարցերով դիմել
Ժողովրդավարության գլխավոր
տնօրինության Հավասարության
հարցերով բաժին:

Սույն փաստաթղթում բերված
բոլոր ինտերնետային հասցեներ
վերջին անգամ մուտք է գործվել
2014թ. ապրիլի 4-ին:

Կազմը և էջադրումը՝
SPDP, Եվրոպայի
խորհուրդ

© Council of Europe, 2014թ.
սեպտեմբեր
Տպագրված է Եվրոպայի խորհրդում

Բովանդակություն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	5
12-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ ՇՐՋԱՆԱԿԸ.....	6
ԿԱՆԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ.....	10
Կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ընկալման տեսական մոդելները.....	10
Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում ձեռնարկվող կանխարգելիչ միջոցների ընդհանուր նկարագիրը.....	14
Ապացուցողական հիմք.....	16
ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ 12-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾՈՎ ՆԱԽԱՏԵՄՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....	18
Գենդերային կարծրատիպերի հաղթահարումը.....	18
Անդրադարձ խոցելի խմբերին.....	34
Տղամարդկանց և տղաների ներգրավումը.....	41
Կանանց իրավագործում.....	48
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	54
ՍՏՈՒԳԱՑԱՆԿ.....	55
ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ.....	58
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	62

Ներածություն

Կանխարգելումը կանանց նկատմամբ բռնությանը վերջ դնելու համակարգված և ռազմավարական հակազդման առանցքային տարր է, որն անհրաժեշտ է կիրառել ծառայությունների համարժեք և արդյունավետ տրամադրման, պաշտպանության և քրեական հետապնդման հետ մեկտեղ: Կանխարգելման ոլորտը կանանց նկատմամբ բռնությանը համապարփակ մոտեցման չորս հիմնական հենասյուներից մեկն է, որն ընկած է Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի (այսուհետև՝ Ստամբուլի կոնվենցիա) հիմքում: Կանխարգելիչ միջոցները հատկապես ռազմավարական են կանանց նկատմամբ բռնությանը վերջ դնելու երկարաժամկետ տեսլականում, քանի որ դրանք նպատակ ունեն երաշխավորել մոտեցումների և ի վերջո վարքագծի հեռահար փոփոխություններ: Գենդերային հիմքով բռնությունը կրճատելուն միտված որևէ միջամտություն չի կարող արդյունավետ լինել առանց մտածելակերպի փոփոխության: Ստամբուլի կոնվենցիան անդրադառնում է այս երկարաժամկետ տեսլականին և, որպես կանխարգելման բոլոր միջոցների համապարփակ սկզբունք, պահանջում է մասնակից պետություններից փոփոխություններ խթանել կանանց և տղամարդկանց վարքագծի սոցիալական և մշակութային վարվելակերպերում՝ գենդերային բացասական կարծրատիպերով պայմանավորված նախապաշարմունքները, սովորույթները և գործելակերպերն արմատախիլ անելու նպատակով:

Սույն աշխատության նպատակն է քաղաքական գործիչներին տրամադրել տեսական շրջանակ գործնական օրինակների հետ միասին՝ ներկայացնելու, թե ինչպես համապարփակ կանխարգելիչ միջոցները կարող են նպաստել կանանց նկատմամբ բռնության նվազեցմանը: Այն եզրափակվում է առաջարկություններով՝ ուղղված քաղաքական գործիչներին և բոլոր նրանց, ովքեր ցանկանում են կիրառել արդյունավետ կանխարգելիչ միջոցներ, որոնք գործում են գենդերային կարծրատիպերը կոտրելու, տղամարդկանց և տղաներին ներգրավելու, խոցելի խմբերի կարիքներին անդրադառնալու և կանանց իրավագործման նպատակով, ինչպես նշված է Ստամբուլի կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածում:

12-րդ հոդվածի շրջանակը

Ամուր հիմնված լինելով այն ընկալմանը, որ գենդերային անհավասարությունը կանանց նկատմամբ բռնության պատճառը և հետևանքն է, Ստամբուլի կոնվենցիան նախատեսում է մի ամբողջ գլուխ կանխարգելման մասին, որը ենթադրում է կանանց նկատմամբ բռնության դրսևորմանը վերջ դնելու միջոցներ՝ գենդերային առավել մեծ հավասարության ձեռքբերման միջոցով: Սա նշանակում է ընդունել, որ կանանց նկատմամբ բռնության գենդերային բնույթն արմատավորված է կանանց և տղամարդկանց միջև իրավագործության անհավասարակշռության և անհավասարության մեջ: Սա նաև նշանակում է աշխատել կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերը կանխարգելելու ուղղությամբ, ներառյալ՝ ֆիզիկական բռնությունը, սեռական և հոգեբանական բռնությունը, հետամտումը, սեռական հետապնդումը, կանանց սեռական օրգանների խեղումը, հարկադիր ամուսնությունները, հղիության հարկադիր ընդհատումները և հարկադիր ավլացումը: Բացի այդ, Ստամբուլի կոնվենցիայի մասնակից պետությունները կարող են կիրառել կոնվենցիան ընտանեկան բռնության բոլոր զոհերի նկատմամբ, և այդ դեպքում կարող են հաշվի առնել երեխաների կամ ծեբերի նկատմամբ ընտանեկան բռնությանն առնչվող կոնկրետ գործոններ և ընդունել նման բռնության կանխարգելման համապատասխան միջոցներ:

12-րդ հոդվածում ներառված է կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ընդհանուր պարտավորությունը, որն ավելի որոշակիորեն սահմանված է հետևյալ 13-16-րդ հոդվածներում կոչ անելով մանրամասն կանխարգելիչ միջոցներ կիրառել իրագեկության բարձրացման, կրթության, վերապատրաստման և բռնություն կատարողների ուղղման ծրագրերի ոլորտներում:

12-րդ հոդված՝ Ընդհանուր բնույթի պարտավորություններ

- 1 Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ կանանց և տղամարդկանց վարքագծի սոցիալական և մշակութային վարվելակերպերում փոփոխություններ մտցնելու նպատակով՝ այն հաշվով, որպեսզի արմատախիլ արվեն այն նախապաշարմունքները, սովորույթները, ավանդույթները և մյուս բոլոր այն երևույթները, որոնք հիմնված են կանանց ստորադասավածության կամ կանանց և տղամարդկանց կարծրատիպային դերաբաժանման գաղափարի վրա:
- 2 Մասնակից պետությունները պետք է ձեռնարկեն օրենսդրական և այլ բնույթի անհրաժեշտ բոլոր միջոցները կանխելու համար սույն Կոնվենցիայի առարկա հանդիսացող բռնության ցանկացած դրսևորում որևէ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից:
- 3 Սույն գլխի համաձայն ձեռնարկվող բոլոր միջոցները պետք է հաշվի առնեն առանձին հանգամանքների բերումով խոցելի վիճակում հայտնված անձանց կարիքները և արձագանքեն դրանց և կենտրոնական տեղ հատկացնեն գոհերի մարդու իրավունքներին:
- 4 Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ քաջալերելու հասարակության բոլոր անդամներին, հատկապես տղամարդկանց և տղաներին, ակտիվորեն նպաստելու սույն Կոնվենցիայի առարկա բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելմանը:
- 5 Մասնակից պետությունները պետք է ապահովեն, որպեսզի մշակույթը, սովորույթը, կրոնը, ավանդույթը կամ այսպես կոչված «պատիվը» չվկայակոչվեն սույն Կոնվենցիայի առարկա հանդիսացող բռնության որևէ գործողություն արդարացնելու համար:
- 6 Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ կանանց իրավագորմանն ուղղված ծրագրերը և գործողությունները խթանելու համար:

12-րդ հոդվածի նպատակն է հասնել մարդկանց սրտերին և մտքերին՝ կանանց վերաբերյալ մտածողության, վերաբերմունքի կամ համոզմունքների, հասարակության մեջ նրանց դերի և կարգավիճակի, նրանց սեռականության, ինչպես նաև ազդեցիկության հարցերում փոփոխություններ երաշխավորելու նպատակով: Վերջնական նպատակն է փոփոխություններ մտցնել տղամարդկանց և կանանց, տղաների և աղջիկների վարվելակերպերում, ինչը ներկայում չափազանց հաճախ է

կրում նախապաշարմունքների, գենդերային կարծրատիպերի կամ ավանդույթների և սովորույթների ազդեցությունը, իսկ դա նպաստում է կանանց նկատմամբ բռնության իրականացմանը կամ արդարացմանը (12-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ պարբերություններ):

Մտամբուլի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցում այնուհետև առավել մանրամասն ներկայացվում է, թե ինչի է դա հանգեցնում: Մասնավորապես այնտեղ նշվում է, որ կանխարգելիչ բոլոր միջոցները պետք է հաշվի առնեն առանձին հանգամանքների բերումով խոցելի վիճակում հայտնված անձանց կարիքները և արձագանքեն դրանց (12-րդ հոդված, 3-րդ պարբերություն)¹: Սա նշանակում է, որ կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի երկարաժամկետ կանխարգելմանն ուղղված քաղաքականության մոտեցումները պետք է ուղիներ գտնեն՝ բարձրացնելու իրազեկությունը նրա շուրջ, թե որքան հաշմանդամություն ունեցող կանայք, թմրամոլներ, մարմնավաճառներ, ազգային կամ էթնիկական փոքրամասնության ծագում ունեցող անձինք, այդ թվում՝ ապօրինի գաղթականներ և փախստականներ, համասեռամոլ տղամարդիկ, լեսբի կանայք, բիսեքսուալ և տրանսգենդեր անձինք, ինչպես նաև ՄԻԱՎ-դրական անձինք, անօթևան անձինք, երեխաներ և ծերեր, հղի կանայք, ինչպես նաև գյուղական կամ հեռավոր շրջաններում ապրող անձինք են ենթարկվում բռնության, և որքան կարևոր է հաղթահարել բնակչության մեծ մասի շրջանում տիրող կարծրատիպերը և նախապաշարմունքները:

Գիտակցելով կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ջանքերին տղամարդկանց և տղաներին ներգրավելու ներուժը գենդերային դերաբաժանման, կարծրատիպերի և ընդունված վարքագծի նկատմամբ վերաբերմունքը փոխելու միջոցով՝ 12-րդ հոդվածի 4-րդ կետը մասնակից պետություններից պահանջում է քաջալերել հասարակության բոլոր անդամներին, հատկապես՝ տղամարդկանց և տղաներին, ակտիվորեն նպաստելու կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելմանը՝ գործելով որպես օրինակելի մոդելներ, փոփոխություն խթանող դերակատարներ կամ պարզապես օրինակ ծառայելով:

---

¹ Սույն փաստաթղթում «խոցելի» խմբեր եզրն օգտագործված է վկայակոչելու «առանձին հանգամանքների բերումով խոցելի վիճակում հայտնված անձանց»՝ 12-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Սա արվում է հակիրճության համար, և «խոցելի խմբեր» կամ «խոցելի անձինք» եզրը չպետք է մեկնաբանվի այնպես, որ սույն աշխատության հեղինակները կամ Եվրոպայի խորհուրդը որոշակի խմբերի, ըստ էության, համարում են խոցելի: Խոցելիության աղբյուրներն ավելի շուտ պետք է գտնել սոցիալական, տնտեսական և մշակութային գործընթացներում և անհավասարություններում, որոնք ժամանակի ընթացքում փոխվում և փոփոխվում են այնպես, որ իրականում որոշակի խմբեր խոցելի «են դառնում»:

Կոնվենցիայում ամրագրված՝ կանանց նկատմամբ վերաբերմունքի և համոզմունքների փոփոխության նպատակին համահունչ՝ 12-րդ հոդվածի 5-րդ կետը երաշխավորում է, որ կանանց նկատմամբ իրագործված հանցագործությունները համարվեն հանցագործություններ՝ անկախ դրանց հիմքում ընկած մտադրությունից: Մշակույթը, սովորույթը, կրոնը, ավանդույթը կամ այսպես կոչված պատիվը չպետք է վկայակոչվեն կանանց նկատմամբ բռնության որևէ գործողություն արդարացնելու համար:

Ելնելով այն նախապայմանից, որ կանանց նկատմամբ բռնությունը գենդերային անհավասարության պատճառ և հետևանք է՝ 12-րդ հոդվածի 6-րդ կետով պահանջվում է իրականացնել կանանց իրավագործմանն ուղղված որոշակի գործողություններ կամ ծրագրեր՝ բռնության նկատմամբ կանանց խոցելիությունը նվազեցնելու նպատակով՝ ընդլայնելով գենդերային հավասարությունը բոլոր ոլորտներում, ներառյալ՝ քաղաքական և տնտեսական իրավագործման մեջ:

Կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելում

Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը խախտում է կանանց և աղջիկների՝ մարդու իրավունքները և բացասաբար ազդում հասարակության կյանքին լիարժեք մասնակցելու նրանց կարողության վրա: Այն կարող է ստանալ օրինակ՝ ընտանեկան բռնության, սեռական բռնության, հարկադիր ամուսնության, կանանց սեռական օրգանների խեղման ձև:

Կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ընկալման տեսական մոդելները

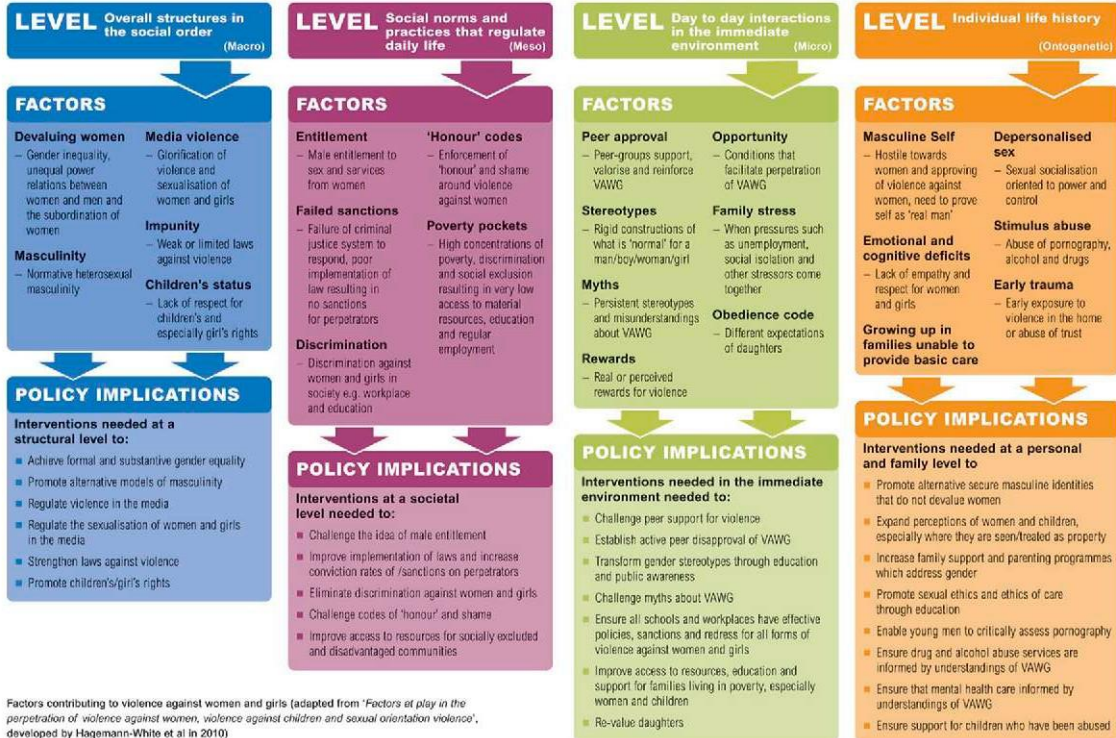
Ընկած լինելով գենդերային անհավասարության և անհավասար իշխանական հարաբերությունների հիմքում՝ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը հանդիսանում է բազմաթիվ ռիսկային գործոնների և ազդեցությունների արդյունք, այլ ոչ թե միակ պատճառ: Գոյություն ունեն մի շարք մոդելներ, որոնք ցույց են տալիս ռիսկային գործոնների և ազդեցությունների միջև փոխադարձ կապը և թե ինչպես են դրանք հանգեցնում հանցագործության: Օրինակ՝ «Էկոլոգիական մոդելը»² համախմբում է ռիսկային գործոնները տարբեր մակարդակներում, որոնցում դրանք առկա են (հասարակական, ինստիտուցիոնալ, համայնքային և անհատական): Hagemann-White (2010)-ը դրանից մշակել է ինտերակտիվ մոդել բռնության կատարման տարբեր պատճառահետևանքային գործոնների հետազոտության լայնամասշտաբ արդյունքների հիման վրա, որը ցույց է տալիս, թե ինչպես են տարբեր ռիսկային գործոնները, փոխհատվելով տարբեր մակարդակներում, ստեղծում կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության հանգեցնող տարբեր ուղիներ: Այս ինտերակտիվ մոդելն օգտակար շրջանակ է տրամադրում կանխարգելման ռազմավարությունների մշակման համար (որը սահմանվում է որպես *գենդերային անհավասարությանը նպաստող միջոցների, ուղիների և մեխանիզմների խաթարում*), քանի որ բացահայտում է այն համատեքստերը, որոնք հանգեցնում են իրավախախտմանը և որոնք հետևաբար պետք է վերացվեն կանանց

² Heise L. (1998), “Violence against women: an integrated, ecological framework”, *Violence against women* 1998 vol. 4, No. 3, p. 262

նկատմամբ բռնությունն արդյունավետորեն կանխարգելելու նպատակով³:
Կախված ազդեցության դաշտից՝ մոդելը վերացման ենթակա գործոնները տեղակայում է չորս մակարդակում՝ հասարակական, ինստիտուցիոնալ, ընտանիք/հավասարակիցներ և անհատական:

---

³ Hagemann-White C. et al. (2010), “Factors at play in the perpetration of violence against women, violence against children and sexual orientation violence – A multi-level interactive model”, Եվրոպական հանձնաժողով, *Նպատակահարմարության վերաբերյալ ուսումնասիրություն՝ զնահատելու կանանց նկատմամբ բռնության, երեխաների նկատմամբ բռնության և սեռական կողմնորոշման նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ներպետական օրենսդրության ստանդարտացման հեռանկարները, հնարավորությունները և կարիքները*, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ: Kelly L. and Lovett J. (2012), *Exchange of good practices on gender equality: awareness-raising activities to fight violence against women and girls*, քննարկման ներկայացված փաստաթուղթ – Միացյալ Թագավորություն, Եվրոպական հանձնաժողով (Արդարադատություն), առցանց մատչելի է՝ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_uk/uk_discussion_paper_uk_2012_en.pdf

Աղբյուրը՝ Կանանց նկատմամբ բռնության վերացում (2011), Այլ աշխարհի հնարավոր է՝ կանանց և աղջիկների նկատմամբ բռնության կանխարգելման երկարաժամկետ և նպատակաուղղված գործողությունների կոչ, Լոնդոն, ԿՆԲՎ (EVAW) կոալիցիա, էջ 18-19: www.endviolenceagainstawomen.org.uk/data/files/resources/19/a_diferent_world_is_pos-sible_report_email_version.pdf

Հասարակական (*մակրո*) մակարդակում կանխարգելիչ միջամտություններ են անհրաժեշտ պետության կողմից՝ առկա սոցիալական կառույցները խաթարելու համար: Կարելի է և անհրաժեշտ է խթանել փոփոխություններ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության պահպանմանը նպաստող մոտեցումներում, օրինակ՝ դրական գաղափարներ տրամադրելով այն մասին, թե ինչ է նշանակում «արականացում» և լրատվամիջոցներում կարգավորելով կանանց նկատմամբ բռնության և նրանց սեռականացման վերաբերյալ պատկերացումները: Բացի այդ, օրենքները պետք է խստացվեն և արդյունավետորեն իրականացվեն ոչ միայն բռնություն կատարողներին պատասխանատվության կանչելու, այլև կանանց և տղամարդկանց միջև իշխանական հարաբերությունները հավասարակշռելու նպատակով խտրականության վերացման և կանանց իրավագործման միջոցով⁴:

Այս բարձր մակարդակի միջամտությունից ստորև անհրաժեշտ են միջոցներ ինստիտուցիոնալ (*մեզո*) մակարդակում՝ փոխելու կանանց հնազանդ վարքագծի վերաբերյալ գոյություն ունեցող նորմերն ու արժեքները: Անհրաժեշտ է, որպեսզի քաղաքականություններն անդրադառնան կանանց նկատմամբ տղամարդկանց «արտոնյալության» արմատացած համոզմունքներին, որոշ համայնքներում գոյություն ունեցող «պատվի կանոններին», գենդերային «խտրականությանը» կրթության և զբաղվածության ոլորտներում և նրան, որ գերատեսչությունները պատժամիջոցներ չեն կիրառում կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության բոլոր ձևերի համար, ինչը հանգեցնում է համատարած անպատժելիության:

Հաջորդ (*միկրո*) մակարդակում, որն ընտանիքի կամ հավասարակիցների շրջանակն է, բռնության հանգեցնող գործոնները դրվում են ընտանիքի կամ հավասարակիցների կառուցվածքի համատեքստում, որտեղ ընդհանուր սոցիալական նորմերը վերածվում են ակնկալվող կամ հանրության կողմից հավանության արժանացող գործելակերպերի, այսինքն՝ պատմական և մշակութային գենդերային կարծրատիպերի, որոնք կարող են գոյություն ունենալ ընտանիքներում կամ օրինակ՝ դեռահաս հավասարակիցների խմբերում, որոնք հակասոցիալական վարքագծի և/կամ ֆիզիկական ու սեռական ագրեսիայի ջատագով են: Տղամարդկանց և տղաներին արդյունավետորեն ներգրավող քաղաքականությունը և գործելակերպը,

---

⁴ Նույն տեղում

օրինակ՝ երիտասարդական խմբերի հետ աշխատանքի, սպորտային կամ համայնքահեն այլ միջոցառումների միջոցով, կարող են նպաստել սոցիալական նորմերի փոփոխությանը հաղթահարելով գոյություն ունեցող գենդերային կարծրատիպերը և վերացնելով պոտենցիալ կամ խոցելի գոհերին թիրախավորելու «պարզները» և/կամ «հնարավորությունները»:

Անհատական (*օնտոգենետիկ*) մակարդակ կամ կյանքի պատմություն՝ վերաբերում է մարդկանց այն բնութագրական գծերին, որոնք նպաստում են բռնության նկատմամբ հակվածությանը, և ենթադրում է, որ այնպիսի ազդեցությունները, ինչպիսիք են վատ ծնողավարությունը կամ վաղ տարիքում ընտանեկան բռնության ենթարկվելը, թշնամական «արականության սեփական կոնցեպցիան» կամ «խթանիչների չարաշահումը» (թմրանյութեր, ալկոհոլ) նպաստում են կանանց նկատմամբ բռնությանը: Այս մակարդակում բռնության կանխարգելումը ներառում է կրթական և թերապևտիկ միջամտություններ իրավախախտների համար, մասնագիտական աշխատանք բռնության ենթարկված երեխաների կամ ընտանեկան ծնողական բռնության ենթարկված երեխաների հետ, կանխարգելմանն ուղղված կրթական ծրագրեր ծնողների համար և վնասաբեր նյութերի օգտագործման նվազեցմանը միտված միջամտություններ: Գենդերային հիմքով բռնության ենթարկված կանանց նպատակաուղղված աջակցությունը նույնպես կարևոր է այս մակարդակում:

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում ձեռնարկվող կանխարգելիչ միջոցների քննադատը նկարագրիր

ԵՄ անդամ պետություններում կանանց նկատմամբ բռնության դեմ պայքարի կանխարգելիչ միջոցները մեծամասամբ իրականացվում են իրազեկության բարձրացման, կրթական, վերապատրաստման և համայնքային միջամտության ուղղությամբ իրականացվող ծրագրերի միջոցով: Ընտանեկան բռնության դեմ ուղղված ներպետական քարոզարշավները լայնորեն տարածված են և, որպես կանոն, իրականացվում են պետական մարմինների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների (ՈՒԿԿ) հետ համատեղ պետական աջակցությունը համատեղելով կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության ոլորտում մասնագիտական գիտելիքների և փորձառության հետ: Քարոզարշավների իրականացման մեթոդների վերջին միտումները ներառում են ինտերնետային կայքերի և տեղեկատվական նյութերի կիրառումը, որոնք հատուկ մշակված են հատկապես խոցելի

թիրախային խմբերի կարիքներին համապատասխան, ինչպիսիք են գաղթական կանայք, սևամորթ և փոքրամասնություն հանդիսացող էթնիկական խմբերը և ընտանեկան բռնության զոհ դարձած հաշմանդամ կանայք: Սակավաթիվ արշավներ են միտված եղել հաղթահարելու լեսբի, գեյ, բիսեքսուալ և տրանսգենդեր (ԼԳԲՏ) խմբերի նկատմամբ բացասական վերաբերմունքը⁵: Կանանց նկատմամբ սեռական բռնության հետ կապված՝ միայն մի քանի անդամ պետություններում են իրականացվել իրազեկության բարձրացմանն ուղղված քարոզարշավներ կամ մասնագիտական վերապատրաստման ծրագրեր, և զգալի տարբերություններ կան անդամ պետությունների միջև զոհերին մասնագիտացված աջակցության ծառայությունների և նյութերի տրամադրման ու սեռական բռնության հարցերով զբաղվող մասնագետների ապահովման առումով⁶: Եվրոպական ողջ տարածաշրջանում քարոզարշավները և իրազեկության բարձրացմանն ուղղված այլ միջոցառումները հիմնականում անդրադարձել են զուգընկերոջ կողմից բռնությանը կամ ընտանեկան բռնությանը:

Անդամ պետությունների մեծ մասը իրականացնում է ծրագրեր և միջոցառումներ երեխաներին, ուսուցիչներին, երիտասարդներին և համայնքներին կրթելու⁷ և համապատասխան բոլոր հաստատություններում (դատական մարմիններ, ոստիկանություն, իրավաբաններ, կրթության ոլորտի մասնագետներ, սոցիալական և առողջապահական ոլորտի ծառայությունների մասնագետներ) վերապատրաստումների նախաձեռնման ուղղությամբ: Դրանց նպատակն է բարձրացնել կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի վերաբերյալ մասնագետների գիտելիքների մակարդակը, խթանել խնդրին պատշաճ արձագանքելու նրանց հմտությունները և/կամ համայնքում կամ հաստատությունում գիտելիքների փոխանցմանը նպաստող հաջորդական վերապատրաստումները⁸:

---

⁵ ԳՀԵԻ (2013), Հետազոտություն «Ընտանեկան բռնության ոլորտում մեթոդների գործիքների և լավ գործելակերպերի հավաքման վերաբերյալ (Պեկինի գործողությունների ծրագրի Դ ոլորտ)» – Իրազեկության բարձրացում, անցանց մատչելի է՝ <http://eige.europa.eu/sites/default/files/EIGE-DOMESTIC-VIOLENCE-AWARENESS-RAISING.pdf>

⁶ ԳՀԵԻ (2012), *ԵՄ-ում կանանց նկատմամբ սեռական բռնության վերաբերյալ առկա տեղեկությունների և ռեսուրսների բացահայտման և քարտեզագրման հետազոտություն*, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ

⁷ <http://eige.europa.eu/content/domestic-violence>

⁸ Եվրոպայի խորհուրդ (2014), Բռնությունից կանանց պաշտպանելու մասին թիվ Rec(2002)5 հանձնարարականի իրականացման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական հետազոտություն, անցանց մատչելի է՝ www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/Docs/Analytical%20Study%20ENG.pdf: ԳՀԵԻ (2013), Հետազոտություն «Ընտանեկան բռնության ոլորտում մեթոդների գործիքների և լավ գործելակերպերի հավաքման վերաբերյալ (Պեկինի

Ապացուցողական հիմք

Առողջ գնահատման ընդհանուր բացակայության պատճառով կանխարգելիչ միջոցների վերաբերյալ ապացուցողական հիմքը դեռևս իր վաղ փուլում է գտնվում: Հետազոտական տեսանկյունից ծրագրերի արդյունավետությունը, որոնք նպատակ ունեն խթանելու գենդերային հավասարությունը և կանխարգելելու զուգընկերոջ կողմից բռնությունը, կարող է միայն իրապես ցույց տրվել հետազոտական կոնկրետ նախագծերի կիրառման միջոցով, ինչպիսիք են՝ պատահականության սկզբունքով (ռանդոմիզացված) վերահսկվող հետազոտությունները կամ քվազի-փորձարարական նախագծերը: Գոյություն ունեցող ապացույցների մեծ մասը, ընդհանուր առմամբ, ներկայացվում է ծրագրերի *պոտենցիալի* հիման վրա, որոնց արդյունավետությունը պայմանավորված է տեսությամբ կամ հայտնի ռիսկային գործոններով, նույնիսկ եթե դրանք հիմնավորող ապացույցները սակավաթիվ են կամ բացակայում են⁹: Սակայն ապացույցների բացակայությունը չպետք է ընկալվի որպես բացակայության ապացույց¹⁰, և ծրագրեր մշակողներին խրախուսվում է հիմնվել ծրագրերի կանխարգելման ոլորտում առկա աշխատանքների «խոստումնալի» համարվող արդյունքներին և դրանցից քաղված դասերին, այսինքն՝ գործելակերպին, որը

- օգտագործում է գենդերային և մարդու իրավունքների մոտեցում,
- ապահովում է տեղական ապացուցողական հիմք,
- կայուն է և վերարտադրվող,
- հնարավորություններ է ընձեռում հասարակության բացառված շերտերի համար,
- ներառում է համայնքի սեփականության իրավունք,
- ներառում է գործընկերություններ¹¹:

գործողությունների ծրագրի Դ ոլորտ)» – Վերապատրաստում, անցանց մատչելի է՝ <http://eige.europa.eu/sites/default/files/EIGE-GOOD-PRACTICES- TRAINING-Domestic-Violence.pdf>

⁹ Առավել մանրամասն քննարկման համար տես՝ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպություն/Լոնդոնի՝ Հիգիենայի և արևադարձային բժշկության դպրոց (2010), *Գանանց նկատմամբ զուգընկերոջ կողմից բռնության և սեռական բռնության կանխարգելումը՝ գործողությունների ձեռնարկում և ապացույցների հավաքագրում*, ԱՀԿ, Ժնև, մասնավորապես՝ էջ 36 և 70-75

¹⁰ Heise L. (2011), “What works to prevent partner violence? An evidence overview”, անցանց մատչելի է՝ http://strive.lshtm.ac.uk/system/files/attachments/Heise%20Partner%20Violence%20evidence%20overview_0.pdf

¹¹ Kelly L. and Lovett J. (2012), նշվ. աշխ. (ծանոթագրություն 3)

Անդրադառնալով 12-րդ հոդվածով նախատեսված պարտավորություններին՝ այս աշխատությունը հիմնվում է գնահատված գործելակերպից (եթե առկա է) և «խոստումնալի» համարվող գործելակերպից բխող սպացույցների վրա՝ նպատակ ունենալով ձևակերպել գործնական խորհուրդներ՝ մշակելու կանխարգելիչ միջոցներ Ստամբուլի կոնվենցիայի պահանջներին համահունչ:

Անդրադարձ 12-րդ հոդվածով նախատեսված պարտավորություններին

— Մի շարք կանխարգելիչ միջոցներ պետք է գործեն միասնաբար տարբեր մակարդակներում՝ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության վերացման համար անհրաժեշտ համակարգային փոփոխություն իրականացնելու նպատակով: Անդամ պետություններում միջոցներ են ձեռնարկվում կանանց և տղամարդկանց միջև հավասարությունը բարելավելու ուղղությամբ՝ հաղթահարելով գենդերային կարծրատիպերին խարսխված սոցիալական նորմերը և տղամարդկանց ու տղաներին ներգրավելով կանանց և աղջիկների իրավագործման համար անհրաժեշտ առավել լայնամասշտաբ ջանքերում: Ստորև ներկայացված են օրինակներ, թե ինչպես կարելի է դա իրագործել: Նպատակն է քաղաքական գործիչներին տրամադրել ուղենիշներ, ովքեր պատրաստակամ են իրականացնել Մտամբուլի կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածը:

Գենդերային կարծրատիպերի հաղթահարումը

«Կարծրատիպացումը մարդկային էության մի մասն է: Դա միջոց է, որով մենք դասակարգում ենք մարդկանց, հաճախ՝ չգիտակցված, որոշակի տիպերի կամ խմբերի, մասամբ՝ մեզ շրջապատող աշխարհը պարզեցնելու համար»¹²: Կարծրատիպերը լինում են նկարագրական (ընկալելով, որ որոշակի խմբի բոլոր անդամներն ունեն նույն բնութագրիչները՝ անկախ անհատական տարբերություններից) և վերագորդական («ընդունելի» վարքագծի չափանիշների սահմանում): Գենդերային կարծրատիպերը հավերժացնում են կանանց և տղամարդկանց մասին առասպելները որպես «ճշմարտություններ»: Օրինակ՝ մի շարք հասարակություններում և մշակույթներում կարծիք կա, որ կանայք առավել «հուզական» են և պակաս ռացիոնալ, հետևաբար և պակաս հուսալի և վստահելի, քան՝ տղամարդիկ: Նման պատկերացումները հաճախ արտացոլում են պատմական և ժամանակակից խտրական (նահապետական) մոտեցումները և կանանց

---

¹² Cook R. and Cusack S. (2010), *Gender stereotyping: transnational legal perspectives*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, p. 1

մասին ընկալումները: Նման վերաբերմունքը հաճախ արմատավորված է մշակութային, կրոնական և ավանդական արժեքներում: Կարծրատիպացումը դառնում է խնդրահարույց, երբ այն թե՛ ընդհանուր առմամբ և թե՛ մասնավորապես օգտագործվում է որպես կանանց նսեմացնելու և ստրկացնելու միջոց:

Կանանց և տղամարդկանց սոցիալական և մշակութային հենք ունեցող մոտեցումները և վարվելակերպերը փոփոխելու ջանքերը պետք է արմատացած լինեն գենդերային կարծրատիպերն արդյունավետորեն հաղթահարող միջոցներում: Դա կարող է խթանվել տարբեր մակարդակներում մի շարք միջոցառումների միջոցով, այդ թվում՝ ոչ/հակա-խտրական օրենսդրություն, կանխարգելող ռազմավարությունների մշակում, հանրային իրազեկության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված քարոզարշավներ, մեդիա կազմակերպությունների հետ համագործակցություն, կրթական հատվածի ներգրավում, ինչպես նաև համայնքահեն ծրագրերի մշակում բնակչության այն խմբերի համար, որոնցում հատկապես խորն արմատներ ունեն բացասական գենդերային կարծրատիպերը և դրանցից բխող վնասաբեր գործելակերպերը: Գործնականում դրա իրագործման եղանակները նկարագրված են ստորև լավ գործելակերպի օրինակներով:

Օրենսդրության և քաղաքականության բարեփոխումներ

Գենդերային կարծրատիպերի թե՛ գիտակցված և թե՛ չգիտակցված կիրառությունն օրենսդրությունում, քաղաքականության մեջ և գործնականում կարող է ամրապնդել և պահպանել կանանց նկատմամբ խտրականությունը¹³: Ուստի կարևոր է սահմանել գենդերային հավասարությանը և կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելմանը նպաստող սոցիալական նորմերի և արժեքների ամրապնդման գործում քաղաքական միջոցառումների դերը: Օրենսդրությունը և քաղաքական գործընթացները պետք է զերծ լինեն գենդերային կարծրատիպերից և խտրական արտահայտություններից ու հասկացություններից: Անհրաժեշտ է մշակել քաղաքականություններ՝ երաշխավորելու, որ կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ջանքերը մշակվում և իրականացվում են ռազմավարական և համապարփակ ձևով:

---

¹³ Նույն տեղում

Կանանց նկատմամբ բռնության դեմ պայքարի համապարփակ և գենդերացված իրավական մոտեցման օրինակ է Իսպանիայի՝ Գենդերային հիմքով բռնության դեմ ինտեգրված պաշտպանության միջոցառումների վերաբերյալ ակտը, որը ներառում է հանրային և մասնավոր հատվածներն ընդգրկող բազմաթիվ կանխարգելիչ միջոցներ: Միջազգայնորեն ճանաչվելով որպես գենդերային հիմքով բռնության վերաբերյալ օրենսդրության լավ գործելակերպ իրականացնող երկիր՝ Իսպանիան ունի ընտանեկան բռնությանը, հետապնդումներին և սեռական ոտնձգություններին արձագանքելու աշխարհում առավել առաջադեմ իրավական համակարգերից մեկը:

Իսպանիա

- Օրգանական ակտ 1/2004 Գենդերային հիմքով բռնության դեմ ինտեգրված պաշտպանության միջոցառումների վերաբերյալ

Միջամտություն. Իրավական շրջանակի նպատակն է կանխարգելել, պատժել և արմատախիլ անել ընտանեկան բռնությունը և երաշխավորել բոլոր այն կանանց իրավունքների պաշտպանությունը, ովքեր տուժել են նման բռնությունից Իսպանիայում՝ անկախ նրանց ազգությունից և իրավական կարգավիճակից: Այն որդեգրում է գենդերահեն մոտեցում՝ երաշխավորելու, որ կանանց և տղամարդկանց սոցիալականացման ավանդական և տարբերակված ձևը ճանաչվի և հաղթահարվի՝ կանանց և տղամարդկանց միջև իրական հավասարության հասնելու նպատակով: Օրենքում սահմանված միջոցները ներառում են իրազեկության մակարդակի բարձրացում և միջամտությունն ֆորմալ կրթության ոլորտում, ինչպես նաև կանանց հավասարության և արժանապատվության նկատմամբ հարգանքի ամրապնդմանն ուղղված ջանքեր: Դրա նպատակն է կանանց նկատմամբ բռնությանը նպաստող ավանդական մոտեցումներում խթանել փոփոխություններ՝ անդրադառնալով կանանց մշակութային ենթակայեցմանը և արժեզրկմանը:

Արդյունքներ. Գնահատումը ենթադրում է, որ օրենքի կիրառումը հանգեցրել է կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության վերաբերյալ առավել բարձր հանրային իրազեկության և այդ երևույթի նկատմամբ քննադատական վերաբերմունքի՝ միաժամանակ նպաստելով քրեական արդարադատական համակարգի նկատմամբ վստահության մեծացմանը: Մասնագետների կրթությունը և

նպատակաուղղված վերապատրաստումը, սոցիալական ապահովության աջակցությունը և աշխատավայրում գոհերի իրավունքների պաշտպանության ընդլայնումը նպաստել են խնդրի շուրջ սոցիալական իրազեկության բարելավմանը՝ կանանց հնարավորությունն ընձեռելով խզել բռնի հարաբերությունները, նպաստելով երրորդ կողմի հաղորդումներին, ներառյալ՝ գոհի մտերիմների կողմից, և գենդերային հիմքով բռնության ընկալմանը՝ որպես ընդհանուր և սոցիալական, այլ ոչ թե անձնական կամ անհատական խնդիր:

Քաղված դասեր. Պետությունները պետք է երաշխավորեն, որ առկա է նոր իրավական միջոցներն արագ և համապարփակ ձևով իրականացնելու ինստիտուցիոնալ կարողություն: Առավել լայն ազդեցություն երաշխավորելու նպատակով նոր օրենքները պետք է կիրառվեն այն միջոցառումների հետ միասին, որոնք նպատակ ունեն փոփոխելու կանանց նկատմամբ բռնության շուրջ հասարակության ներդրամիտ վերաբերմունքը, ինչպես օրինակ՝ կրթության, վերապատրաստման և իրազեկության բարձրացման միջոցով: Հաջող իրագործումը կախված է, թե ինչպես համապատասխան հաստատությունները (այդ թվում՝ քրեական արդարադատության մարմինները, առևտրային միությունները, առողջապահական և կրթական մարմինները և մասնագիտացված աջակցություն տրամադրող ծառայությունները) կընդունեն և կխթանեն նոր դրույթները: Պետք է նաև նկատի առնվեն հնարավոր հակասությունները և անարդյունավետ հետևանքները (Bodelón 2012):

Ինչպե՞ս է գործում այս մոտեցումը բռնության կանխարգելման առումով. Բսպանական օրենքի դրույթները գործում են գենդերային հիմքով բռնության կատարման ուղիները մի շարք մակարդակներում խաթարելու սկզբունքով: Օրենքը տրամադրում է քրեական և քաղաքացիական նորմերի էական ծավալ՝ գենդերային հիմքով բռնության գոհերի իրավունքները երաշխավորելու և ընդլայնելու նպատակով: Այն արտացոլում է զուգընկերուհու նկատմամբ բռնություն կատարելու հանցագործության լրջությունը, ում հետ բռնություն կատարած անձն ունի զգացական կապ, որպես ծանրացուցիչ հանգամանք դատական գործերում¹⁴: Ինստիտուցիոնալ մակարդակում համապատասխան հաստատության մասնագետների

---

¹⁴ Albarracín D. (2005), *New gender-based violence law has workplace implications*, անցանց մասնակի է՝ www.eurofound.europa.eu/eiro/2005/01/feature/es0501105f.htm

կրթությունը և վերապատրաստումն օգնում է նրանց գենդերային հիմքով բռնությունն ընդունել որպես ավելի լուրջ հանցագործություն, քան առանց ինտիմ հարաբերությունների նմանօրինակ հանցագործությունները, և մեծացնում է պատիժներ կիրառելու նրանց կարողությունը՝ այդպիսով անդրադառնալով խտրականության և անգործունակության ցանկացած դեպքի, որ կարող է տեղի ունենալ նույնիսկ իրավական միջոցների կամ քաղաքականությունների առկայության պայմաններում:

Կանխարգելիչ միջոցները լավագույնն են գործում, երբ դրանք առանձին չեն ձեռնարկվում, այլ ինտեգրվում են կանանց նկատմամբ բռնությանն ուղղված առավել լայն և ամբողջական արձագանքում: ՄԱԿ-կանայք կառույցի՝ *Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ գործողությունների ազգային ծրագրերի ձեռնարկում* (2012)¹⁵ առաջարկվում է, որպեսզի կանխարգելիչ միջոցները ներառվեն կանանց նկատմամբ բռնության մասին գործողությունների ազգային ծրագրում: Ստամբուլի կոնվենցիան հորդորում է մասնակից պետություններին մշակել «ինտեգրված քաղաքականություններ», որոնք «համապետականորեն արդյունավետ, համապարփակ և համակարգված են՝ ներառելով բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի բոլոր համապատասխան միջոցները»: Կոնվենցիան կողմերին է վերապահում որոշել, թե արդյոք այդ քաղաքականությունները կներկայացվեն մեկ թե մի քանի քաղաքական փաստաթղթերով, ինչպիսիք են գործողությունների ազգային ծրագիրը կամ ռազմավարությունը:

Բռնությունից կանանց պաշտպանելու մասին Եվրոպայի խորհրդի թիվ Rec(2002)5 հանձնարարականի կիրառության վերաբերյալ ամենավերջին տվյալները ցույց են տալիս, որ որոշակի միտում կա, որպեսզի ազգային գործողությունների ծրագրում կամ ազգային ռազմավարության մեջ ներառվի կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ավելի ու ավելի համապարփակ ազգային քաղաքականություն: Եվրոպայի խորհրդի 46 անդամ պետությունների շրջանում, որոնք պատասխանել են հարցաշարին, 21-ն ունեն համապարփակ քաղաքականություն, որը ներառված է մեկ համընդհանուր գործողությունների ազգային ծրագրում կամ ազգային ռազմավարությունում: Մի շարք այլ անդամ պետություններում դա արվել է գործողությունների ազգային մի քանի ծրագրերում կամ

---

¹⁵ www.unwomen.org/ru/digital-library/publications/2012/7/handbook-for-nationalaction-plans-on-violence-against-women

ռազմավարություններում, որոնցից յուրաքանչյուրը տարբեր շեշտադրումներ ունի¹⁶: Թվում է, որ ազգային քաղաքականությունների բազմակողմանիությունն ընդլայնվել է, ինչը նշանակում է, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում ազգային քաղաքականությամբ սահմանված կանանց նկատմամբ բռնության ձևերի թիվը մեծացել է: Թեև սա կարող է մատնանշել անդամ պետություններում առավել ինտեգրված քաղաքականությունների միտում, կանխարգելիչ միջոցների ինտեգրման որևէ գնահատում հնարավոր չէ կատարել տրամադրված տեղեկությունների հիման վրա:

Կարևոր է երաշխավորել, որ կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելումը հիրավի այդ ոլորտում ազգային քաղաքականության անքակտելի մասն է: Բացի այդ, կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման քաղաքականության միջոցները պետք է անդրադառնան և աշխատեն հասարակության, հաստատությունների, ընտանիքի, ինչպես նաև հավասարակիցների և անհատների փոխկապակցված մակարդակներում՝ փոփոխելու մոտեցումները և գործելակերպերը: Դրանք նաև պետք է աշխատեն իրազեկության մակարդակի բարձրացման, կրթության, տղամարդկանց և տղաների ներգրավման, լրատվամիջոցների, մասնավոր հատվածի ներգրավման և կանանց իրավագործման ոլորտներում: Օրինակ՝ Կանանց նկատմամբ տղամարդկանց կողմից բռնության, հանուն պատվի բռնության և ճնշումների և համասեռամոլների հարաբերություններում բռնության դեմ պայքարի Շվեդիայի գործողությունների ծրագիրը (2007-2010թթ.) ներառում է ինտեգրված միջոցներ, որոնցում ընդգրկված են բոլոր համապատասխան դերակատարները, այդ թվում՝ պետական հաստատությունները, համայնքները և ՈԿԿ-ները, և ներառել է կոնկրետ միջոցառումների վեց ոլորտ՝ առավել շեշտադրելով կանխարգելման վրա: Այդուհանդերձ, համապարփակ ռազմավարությունների արդյունավետության երաշխավորումը կարող է խնդրահարույց լինել, և 2012թ. ապրիլին Շվեդիայի կառավարությունը նշանակել է ընտանեկան բռնության հարցերով համակարգող՝ համախմբելու և աջակցելու համապատասխան իշխանություններին, տեղական կառավարման մարմիններին և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին, որոնք ներգրավված են ինտիմ հարաբերություններում կանանց նկատմամբ

---

¹⁶ Եվրոպայի խորհուրդ (2014), նշվ. աշխ., էջ 11 (ծանոթագրություն 8)

բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի ոլորտում¹⁷:

Քարոզարշավներ

Հանրային իրազեկության բարձրացմանն ուղղված քարոզարշավները կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման առանցքային և ընդունված միջոց են և կարող են արդյունավետ գործիք լինել կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը պահպանող կարծրատիպերի հաղթահարման համար և գործել տարբեր մակարդակներում՝ խաթարելու բռնության տանող ուղիները:

Հասարակական մակարդակում քարոզարշավները կարող են արդյունավետ միջոց լինել հասարակությանը հզոր ուղերձ հասցնելու համար, որ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով ցանկացած բռնություն մարդու իրավունքների ոտնահարում է և չպետք է հանդուրժվի, ներառյալ՝ այն վնասակար գործելակերպերը, որոնք հաճախ արդարացվում են մշակույթի, կրոնի և «պատվի» հասկացությունների միջոցով, ինչպիսիք են կանանց սեռական օրգանների խեղումը կամ հարկադիր ամուսնությունը:

Ինստիտուցիոնալ մակարդակում քարոզարշավները կարող են օգտագործվել կանխարգելման մեջ ներգրավելու թե՛ հանրային և թե՛ մասնավոր հատվածները, օրինակ՝ թիրախավորելով գործատուների միությունները կամ արհմիությունները:

Համայնքային մակարդակում քարոզարշավները պետք է կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը ներկայացնեն որպես առողջապահական և մարդու իրավունքների պաշտպանության խնդիր և ցույց տան այն վերացնելու առավելությունները համայնքի համար: Դրանք պետք է գործնական լուծումներ առաջարկեն, թե ինչպես կարող են համայնքի անդամները միասին աշխատել կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ուղղությամբ, օրինակ՝ խրախուսելով համայնքին ստեղծել ապահով ընտանեկան միջավայր մայրերի, քույրերի, կանանց կամ

---

¹⁷ Sandell K. (2013), *Swedish measures to combat men's violence against women*, p. 4. Մեկնաբանությունների փաստաթուղթ՝ ներկայացված գենդերային հավասարության հարցերով լավ գործելակերպերի փոխանակության վերաբերյալ համաժողովին – Կանանց բռնության դեմ պայքարի միջոցներ, Մադրիդ, 2013թ. ապրիլի 17, առցանց մատչելի է՝ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_es/se_comments_paper_en.pdf

դուստրերի համար:

Անհատական մակարդակում քարոզարշավները կարող են օգտագործվել կանանց անվտանգության ուղերձներ հաղորդելու, գոհերին իրենց իրավունքների և գործող օրենքների, ինչպես նաև բռնության գոհերին և/կամ կատարողներին տրամադրվող մատչելի ծառայությունների մասին տեղեկացնելու համար: Ավանդաբար՝ բռնաբարության և սեռական ոտնձգությունների կանխարգելմանն ուղղված շատ նախաձեռնություններ թիրախավորել են մասնավորապես կանանց՝ նրանց խորհուրդներ տրամադրելով, թե ինչպես «անվտանգ մնալ»: Սակայն նման քարոզարշավները, որոնք, որպես կանոն, կանանց խորհուրդ են տալիս, թե ինչպես նրանք «պետք է» վարվեն, կարող են ենթադրել, որ բռնաբարությունը և սեռական ոտնձգությունները հասարակության անխուսափելի հատկությունն են, և պատասխանատվությունը դնել կանանց, այլ ոչ թե բռնություն կատարողի գործողությունների վրա, ինչը կարող է, ըստ էության, բարդացնել, այլ ոչ թե հաղթահարել խնդրահարույց վերաբերմունքը: Ուստի քարոզարշավները պետք է սնեովեն բռնացող տղամարդկանց վարքագծին և այն մշակությային համոզմունքներին, որոնք ներում են սեռական բռնությունը՝ որպես տղամարդու սեռականության բնականոն ասպեկտ, այլ ոչ թե կանանց «ոխակային» վարքագծին:

Քարոզարշավները նաև պետք է ուղղված լինեն՝ վերափոխելու հարաբերություններում ընդունելի բռնության, չարաշահման և վերահսկող վարքագծի վերաբերյալ տղամարդկանց տեսակետները: Մոցիավական մարքեթինգի մոտեցումներից մեկը, որը պատմականորեն կիրառվել է հանրային առողջապահական քարոզարշավներում՝ բացասական վարքագծին դրական այլընտրանքներ խթանելու և իրախուսելու նպատակով, փորձում է հասկանալ թիրախ լսարանի վարքագիծը և նրանց ներգրավել նախագծման գործընթացում: Այդ մոտեցումը հարմարեցվել է՝ փոփոխելու կանանց նկատմամբ գեղեցիկ հիմքով բռնության հետ առցանցված բացասական վերաբերմունքը և վարվելակերպերը, օրինակ՝ հաղթահարելով սեռական դերի կարծրատիպերը և արականության վերաբերյալ ավանդական տեսակետները, որոնք արդարացնում են նմանօրինակ վարքագիծը¹⁸: Բռնաբարությունների և ընտանեկան բռնության դեմ քարոզարշավները, որոնք կիրառում են սոցիալական մարքեթինգի մոտեցումը, կարող են օգնել

---

¹⁸ Stanley N. et al. (2009), *Men's talk: research to inform Hull's social marketing initiative on domestic violence*, School of Social Work, University of Central Lancashire

տղամարդկանց գիտակցել ագրեսիվ վարքագծի և վերաբերմունքի հետ կապված փաստացի և ընկալվող նորմերի միջև անհամաչափությունը:

Միացյալ Թագավորության՝ «Մա բռնություն է» քարոզարշավը¹⁹ մեկնարկել էր 2010թ.-ին՝ դեռահասներին խրախուսելով վերանայել հարաբերություններում ընդունելի բռնության, չարաշահման կամ վերահսկող վարքագծի վերաբերյալ իրենց տեսակետները կարճամետրաժ ֆիլմերի շարքի միջոցով, որոնք մատչելի էին առցանց, կինոթատրոններում և ազգային հեռուստատեսությամբ: Այս քարոզարշավին երիտասարդ տղամարդկանց արձագանքների ուսումնասիրության արդյունքում պարզվեց, որ նրանք դա համարել են սեքսիստական, իսկ նրանց փոքրամասնությունը սեքսիզմը համարել էր երիտասարդ տղամարդկանց նկատմամբ առավել լայն խտրականության ցուցանիշ: Այս քարոզարշավից քաղված դասերը ուստիս ենթադրում են, որ անհրաժեշտ է նկատի առնել, թե քարոզարշավի ուղերձի նշանակությունն ինչպես և որտեղ պետք է ընդունվի կամ վերարտադրվի այն մարդկանց կողմից, ում այն ուղղված է՝ խուսափելու հնարավոր «բումերանգային ազդեցությունից, որով ուղերձը կարող է թողնել նախատեսվածից միանգամայն հակառակ ազդեցություն»²⁰:

Արդյունավետ կանխարգելման համար քարոզարշավները պետք է անեն ավելին, քան իրազեկության մակարդակի բարձրացումն է: Դրանք պետք է սևեռվեն կանխարգելման որոշակի ուղերձների տրամադրմանը հասարակության կոնկրետ խմբերի՝ առաապելները ցրելու, քննարկումներ խթանելու և հասարակական վերաբերմունքը փոխելու նպատակով՝ այլոց թվում նաև զոհերին մեղադրելու մշակույթին անդրադառնալու նկատառումով:

Քարոզարշավները պետք է գործեն կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության հստակ և համապարփակ սահմանմամբ, ինչպես ամրագրված է Մտամբուլի կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում, հիմնված լինեն ապացույցների վրա և կանխարգելման որոշակի ուղերձներ հղեն կոնկրետ խմբերի: Դրանք կարող են ուղղված լինել երիտասարդ անձանց (սիրատաժման բռնություն), երիտասարդ կանանց (իրավիճակային անվտանգության խորհրդատվության նախաձեռնություններ), բռնության զոհերին (կապված նրանց իրավունքների և տրամադրվող մատչելի ծառայությունների հետ), կատարողներին

¹⁹ <http://thisisabuse.direct.gov.uk>

²⁰ Gadd D. et al. (2014), “This is Abuse ... or is it? “Domestic abuse perpetrators’ response to anti-domestic violence publicity”, *Crime, Media, Culture*, No. 10, April 2014, pp. 3-22

(առաջարկելու փոխել իրենց վարքագիծը) կամ, ընդհանուր առմամբ, համայնքին (բարձրացնելու իրազեկության մակարդակը և հաղթահարելու բռնության առանձին ձևերի նկատմամբ վերաբերմունքը) կամ մասնավոր հատվածին:

Արդյունավետ գործելու համար քարոզչությունն իր ուղերձը մշակելիս պետք է փորձի հասկանալ նախատեսված լսարանի վարքագիծը, ուստի քարոզարշավի նախագծման, իրականացման և գնահատման ընթացքում պետք է ներառի նախատեսված լսարանից ներկայացուցիչներ²¹:

Խորվաթիա

- Լռությունը ոսկի չէ՝ Լրատվական և կրթական ներպետական քարոզարշավ (2007թ. հունվար-2008թ. օգոստոս)²²:

Միջամտություն. Կրթության, խորհրդատվության և հետազոտությունների կենտրոնի (ԿԽՀԿ/CESI) և Բաց լրատվամիջոցների խմբի (ԲԼԽ/OMG) իրականացրած քարոզարշավի նպատակն էր բարձրացնել իրազեկության մակարդակը գենդերային կարծրատիպերի, գենդերային հիմքով բռնության պատճառների շուրջ և խթանել գենդերային հավասարության արժեքները երիտասարդների վերաբերմունքում և վարքագծում: Միջոցառումները ներառել են ապացուցահեն մեդիա քարոզարշավներ, ուսուցիչների համար կրթական և վերապատրաստման ծրագրերի կազմակերպում երիտասարդ անձանց հետ առավել արդյունավետ աշխատելու համար, ստեղծագործական սեմինարներ երիտասարդների հետ և շահերի պաշտպանություն՝ փոփոխելու հանրային քաղաքականությունը: Ապացուցահեն մեդիա քարոզարշավները կազմված էին չորս

²¹ Կանանց նկատմամբ բռնության հարցերով քարոզարշավների մշակման վերաբերյալ ավելի մանրամասն տեղեկությունների համար տես Եվրոպայի խորհուրդ (2014), *Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ իրազեկության բարձրացում՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի 13-րդ հոդված*, Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիայի վերաբերյալ փաստաթղթերի հավաքածուի մաս, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

²² Քարոզարշավի վերաբերյալ անգլերեն լեզվով տեղեկությունները մտաչելի են Գենդերային հավասարության եվրոպական ինստիտուտի ինտերնետային կայքում՝ [http://eige.europa.eu/content/national-campaign-to-prevent-gender-based-violence-%E2%80%93%93%E2%80%93%9Csilence-is-not-gold%E2%80%93%9D-%E2%80%93%9C5%A1utmja-nije-zlato](http://eige.europa.eu/content/national-campaign-to-prevent-gender-based-violence-%E2%80%93%93%E2%80%93%9Csilence-is-not-gold%E2%80%93%9D-%E2%80%9C%E2%80%93%9C5%A1utmja-nije-zlato)

հեռուստահովիվակների շարքից ընտանեկան բռնության, սիրատաճման ժամանակ բռնաբարության և թրաֆիքինգի ենթարկված սուբյեկտների վերաբերյալ, իսկ չորրորդ տեսահովիվակում ներկայացվել է, որ երեք դեպքերն էլ նույն արմատներն ունեն և կատարվել են գենդերային հիմքով: Հեռուստահովիվակները ցուցադրվել են Խորվաթիայի հեռուստատեսությամբ (հանրային հեռուստաալիքով) և RTL Խորվաթիայով (ազգային առևտրային հեռուստատեսություն), որոնք երկուսն էլ անվճար եթեր են տրամադրել:

Արդյունքներ. Քարոզարշավի տեսանելիությունը նպաստել է հասարակության առավել լայն շրջանում գենդերային հիմքով բռնության և դրա կանխարգելման կարևորության շուրջ ավելի խորն իրազեկությանը և ընկալմանը: Ուսուցիչների վերապատրաստումը և երիտասարդների ակտիվ և բաց ներգրավումը երաշխավորել է ընդգրկուն ազդեցություն և երկարաժամկետ արդյունքներ: Գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելման հետ կապված դրական փոփոխություններն արտացոլվել են լայն հասարակության և լրատվամիջոցների կողմից հետաքրքրության աճով: Կրթական միջոցառումների շնորհիվ ճանաչվել են գենդերային հիմքով բռնության տարբեր ձևերը, ինչպես նաև ուսուցիչներն ավելի հմուտ են աշխատել աշակերտների հետ կանխարգելման և գենդերային հավասարության խթանման ուղղությամբ: Իրազեկության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերում մասնակցությունը դրական ազդեցություն է ունեցել աշակերտների վերաբերմունքի վրա, ովքեր այդ միջոցառումների շնորհիվ սկսել են ճանաչել կարծրատիպերը և գենդերային բռնությունը և ի վիճակի են եղել հրաժարվել բռնի հարաբերություններից:

Մասնանափակումներ. Չնայած Խորվաթիայում գենդերային հավասարության չափանիշների և կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ինստիտուցիոնալացման առաջընթացին բազմաթիվ խնդիրներ են ծագել օրենսդրական շրջանակի անհետևողականության և դրա կիրառման թերացումների պատճառով:

Քաղված դասեր. Քարոզարշավի հաջողության գործոններն էին ընտանեկան բռնության դրա հստակ, պատշաճ և համապարփակ սահմանումը գենդերային հիմքով բռնության տարբեր ձևերի շրջանակներում, ԿԽՀԿ-ի և համապատասխան շահագրգիռ պետական հաստատությունների համագործակցությունը, երիտասարդներին ներգրավելու համար կիրառված զանազան ստեղծագործ միջոցները, հաղորդակցության ուժեղ ռազմավարությունը, որը ներառում էր

տարբեր թիրախային խմբեր, ինչպես նաև քարոզարշավի հանրային հասանելիությունը և տեսանելիությունը (ազգային հեռուստատեսությամբ):

Ինչպե՞ս է գործում այս մոտեցումը բռնության կանխարգելման առումով. Հասարակական մակարդակում տեղեկատվական քարոզարշավը հանգեցրել է հանրության և քաղաքական գործիչների շրջանում իրազեկության մակարդակի բարձրացմանը և մտահոգություններ ի հայտ բերել գենդերային հիմքով բռնության վերաբերյալ: Ինստիտուցիոնալ մակարդակում քարոզարշավն ուղղված է եղել կրթության ոլորտի մասնագետներին՝ տրամադրելու նրանց գիտելիքներ և կարողություն՝ հաղթահարելու գենդերային հիմքով բռնությունն ընդունող կամ արդարացնող սոցիալական նորմերը:

Համագործակցությունը մեղիա կազմակերպությունների հետ

Լրատվամիջոցներն այսօր մեծ ազդեցություն ունեն հասարակության վրա, ուստի կենսական դեր են խաղում հասարակության սոցիալական նորմերի և արժեքների կառուցման և ապակառուցման հարցերում²³: Գոյություն ունեն մի շարք ուղիներ, որոնցով դրանք կարող են խթանել գենդերային հավասարությունը և բարձրացնել կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության շուրջ իրազեկության մակարդակը մեղիա միջոցառումների միջոցով, ինչպիսիք են՝

- նախաձեռնություններ, որոնք կրթում են երիտասարդ անձանց ճանաչել կանանց և աղջիկների բացասական պատկերումը լրատվամիջոցներում՝ այդպիսով նպաստելով նրանց մեղիա գրագիտությանը և ստիպելով քննադատաբար վերաբերվել մեղիա բովանդակությանը,
- ծրագրեր, որոնք նպատակ ունեն խթանել գենդերի և կանանց նկատմամբ բռնության մասին ավելի պատասխանատու և տեղեկացված լուսաբանում՝ կրթելով մեղիա մասնագետներին գենդերային հավասարության հարցերի և դրա հետ կապված՝ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության մասին, օրինակ՝ Զրո հանդուրժողականություն, Խնամքով վերաբերվեք ծրագիրը ՄԾ-ում²⁴ կամ Հուրիեթ մեղիա կազմակերպության աշխատանքը Թուրքիայում²⁵,

²³ Զրո հանդուրժողականություն (2010), *Բրիֆինգ՝ առաջնային կանխարգելում*, առցանց մատչելի է՝ www.zerotolerance.org.uk

²⁴ [www.zerotolerance.org.uk/sites/all/files/fles/HWC_V5\(1\).pdf](http://www.zerotolerance.org.uk/sites/all/files/fles/HWC_V5(1).pdf)

²⁵ <http://hktest.hurriyet.com.tr/ENGLKurumsal/Content.aspx?kutuid=190&pageid=38>

- նախաձեռնություններ, որոնք խրախուսում են լրատվամիջոցներին սահմանել ուղենիշներ և ինքնակարգավորիչ չափորոշիչներ՝ կանանց արժանապատվության նկատմամբ հարգանքը մեծացնելու նպատակով՝ օգնելու ստեղծել գենդերային դրական դերակատարներ և ի վերջո կանխարգելել կանանց նկատմամբ բռնությունը²⁶,
- նախաձեռնություններ, որոնք խթանում են կանանց մասնագիտական ներկայությունը լրատվամիջոցներում, ինչպես նաև ծրագրեր, որոնք նպաստում են կանանց մեդիա գրագիտությանը՝ մեդիա տեխնոլոգիաներում տեղեկությունների և բովանդակության մշակման, դրանց մուտք ունենալու և դրանք կառավարելու հարցերում²⁷,
- մարտահրավեր նետել սոցիալական մեդիային այնպիսի նախաձեռնությունների միջոցով, ինչպիսիք են Հետ վերցրեք տեխնոլոգիաները (Take Back the Tech)²⁸ կամ Ամենօրյա սեքսիզմ (Everyday Sexism)²⁹:

Գենդերային ավելի մեծ հավասարության հասնելու ընդգրկուն նկատառումով լրատվամիջոցների հետ համագործակցելու անդամ պետությունների ջանքերն առավել խթանելու համար Եվրոպայի խորհուրդը 2013թ.-ին ընդունել է թիվ CM/Rec(2013)1 հանձնարարականը «գենդերային հավասարության և լրատվամիջոցների մասին»: Այս հանձնարարականն առաջարկում է մի շարք քաղաքական լուծումներ, որոնք իրականացվելու դեպքում կնպաստեն այնպիսի պայմանների ստեղծմանը, որոնց ներքո լրատվամիջոցները կարող են խթանել գենդերային հավասարությունը՝ որպես իրենց գործունեության հիմնարար սկզբունք, և նոր բազմաչափ մեդիա միջավայրում ինստիտուցիոնալ կազմակերպումը: Գիտակցելով կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման և լրատվամիջոցների միջև կապի կարևորությունը՝ Ստամբուլի կոնվենցիան մասնակից պետություններից պահանջում է խրախուսել լրատվամիջոցներին, ինչպես նաև տեղեկատվական տեխնոլոգիաների հատվածին և մասնավոր հատվածին, ընդհանուր առմամբ, առավել ակտիվ դեր խաղալ կանանց նկատմամբ

²⁶ http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/avms/index_en.htm: Ստամբուլի կոնվենցիայի մասնակից պետությունների այդպիսի ուղենիշների և ինքնակարգավորիչ չափորոշիչների սահմանումը խրախուսելու պարտավորությունն ամրագրված է կոնվենցիայի 17-րդ հոդվածում:

²⁷ Եվրոպայի խորհուրդ (2013), Գենդերային հավասարության հարցերով Եվրոպայի խորհրդի ազգային համակարգողների ցանցի «*Լրատվամիջոցները և կանանց կերպարը*» խորագրով 1-ին համաժողովի զեկույց, Ամստերդամ, 2013թ. հուլիսի 4-5, էջ 23, անցանց մատչելի է՝ www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women_media/index_en.asp

²⁸ www.takebackthetech.net

²⁹ <http://everydaysexism.com>

բռնության կանխարգելման և նրանց արժանապատվության նկատմամբ հարգանքի բարձրացման ուղղությամբ (17-րդ հոդված):

2013թ. Եվրոպայի խորհրդի «Լրատվամիջոցները և կանանց կերպարը» խորագրով համաժողովի ընթացքում մի շարք գործնական առաջարկություններ են ներկայացվել կառավարություններին, մեդիա արդյունաբերության ներկայացուցիչներին և միջազգային կազմակերպություններին՝ լրատվամիջոցներում և հաղորդակցման ոլորտում կանանց ներկա կարգավիճակը բարելավելու նպատակով: Համաժողովի զեկույցում մատնանշվում է, որ «կանանց նկատմամբ լրատվամիջոցների ունեցած վերաբերմունքը և դրանց կողմից կնոջ մասին կարծրատիպերի վերարտադրումը շաղկապված են կանանց նկատմամբ բռնության հետ», թեև, ընդհանուր առմամբ, կանանց կարգավիճակը մեդիա արդյունաբերության մեջ բարելավվել է³⁰: Առաջարկություններն արծարծվում էին կարծրատիպացման տարածման դեմ պայքարի շուրջ՝ բռնության վերաբերյալ պատմությունների հանգամանալի լուսաբանման, պատշաճ ծրագրավորման և պատմությունները ներկայացնելիս պատշաճ լեզվի և եզրաբանության կիրառման միջոցով: Դրանք վկայում են պետական մարմինների, մեդիա ընկերությունների և միջազգային կազմակերպությունների համախմբված ջանքերի անհրաժեշտության մասին՝ փոփոխության հասնելու նպատակով³¹:

Անհատ լրագրողների համար նախատեսված գործիքակազմը կարող է օգնել իրազեկության բարձրացմանն առ այն, թե ինչպես նրանց ընտրած պատմությունը, լեզուն և կերպարները կարող են նպաստել գենդերային կարծրատիպերի ամրապնդմանը և անկանխամտածված կերպով կանանց նկատմամբ բռնության պահպանմանը: Գոյություն ունեն սթափեցնող մի շարք օրինակներ այն լրատվամիջոցների համար, որոնք ցանկանում են իրենց լրագրությունները կիրառել գենդերային կարծրատիպերի դեմ պայքարելու գործում³²: Բացի այդ, Եվրոպայի խորհուրդը ստեղծել է «Ազգային

---

³⁰ Եվրոպայի խորհուրդ (2013), *Լրատվամիջոցները և կանանց կերպարը*, նշվ. աշխ. (ծանոթագրություն 27)

³¹ Համաժողովի առաջարկությունները մատչելի են համաժողովի զեկույցում, Եվրոպայի խորհուրդ (2013), նշվ. աշխ. (ծանոթագրություն 27)

³² Տես օրինակ՝ Եվրոպայի խորհուրդ (2013), *Կանայք և լրագրողներն առաջին հերթին. մարտահրավեր մեդիա մասնագետների համար՝ իրագործելու ժողովրդավարությունը գործնականում, ապահովելու որակյալ լրագրություն և վերջ դնելու գենդերային կարծրատիպացմանը*, Ստրասբուրգ, Եվրոպայի խորհուրդ: Լրագրության և տրավմայի Դարթ կենտրոն, *Ընտանեկան բռնության և սեռական բռնության հարցերով խորհուրդներ և գործիքներ*, <http://dartcenter.org/topics>

մակարդակում գենդերային հավասարության և լրատվամիջոցների մասին առանցքային մարտահրավերների և լավ գործելակերպերի վերաբերյալ անդամ պետությունների ներդրումների ժողովածու» ցույց տալու լրատվամիջոցներում առկա սեքսիզմի դեմ պայքարելու ուղիները՝ վերհանելով, թե որոնք են ներպետական մակարդակում առկա խնդիրները³³:

Աշխատանքը կրթական հատվածի հետ

Երիտասարդ անձանց վաղ տարիքից համակարգված ձևով կրթելը կարող է կանխարգելել կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը՝ արդյունավետ կերպով հաղթահարելով արականության մասին կարծրացած պատկերացումները և գենդերային բացասական կարծրատիպերը, որոնք շարունակում են ձևավորել կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության հանդեպ ընդունող և արդարացնող վերաբերմունք, և խթանելով հավասարությանը և հարգանքին հիմնված հարաբերություններ: Պաշտոնական կրթական ծրագրերը պետք է ներառեն համակողմանի ուսումնական նյութեր երեխաների և երիտասարդների համար՝ վաղ տարիքից նրանց իրազեկելու կանանց և աղջիկների իրավունքների մասին և խթանելու կանանց (և տղամարդկանց) դրական կերպարները, ինչը կարող է կանխարգելել գենդերային հիմքով բռնության ընդունմանը նպաստող՝ կանանց հանդեպ բացասական կարծրատիպերի և վերաբերմունքի ձևավորումը: Տվյալները վկայում են, որ վաղ տարիքից կրթության միջոցով կանխարգելումը հատկապես արժեքավոր է, երբ այն մշակվում է կոնկրետ տարիքային խմբերի համար, աշակերտակենտրոն բնույթ ունի և ինտերակտիվ է՝ վիզուալ ուղեկցությամբ (օրինակ՝ բեմադրությունների կամ դերախաղերի ձևով): Սա սահմանված է Ստամբուլի կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածում որպես մասնակից պետությունների պարտավորություն:

Դեռահաս տարիքի երիտասարդների համար կրթական ծրագրերը պետք է հատկապես սևեռվեն ինտիմ հարաբերությունների ձևավորման առողջ ձևերին, ինչպես ներկայացված է ստորև բերված օրինակում:

Եվրոպա

---

³³ «Ազգային մակարդակում գենդերային հավասարության և լրատվամիջոցների մասին առանցքային մարտահրավերների և լավ գործելակերպերի վերաբերյալ անդամ պետությունների ներդրումների ժողովածու», Եվրոպայի խորհուրդ (2014), առցանց մատչելի է [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/02_GenderEqualityProgramme/GEC/GEC_5/Documents/GEC\(2014\)8rev_Compilation_Media_bil.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/02_GenderEqualityProgramme/GEC/GEC_5/Documents/GEC(2014)8rev_Compilation_Media_bil.pdf)

■ Երիտասարդները երիտասարդների համար՝ գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելման ոլորտում երիտասարդների հնարավորությունների ընդլայնումը հավասարակիցների կրթության միջոցով³⁴:

Միջամտություն. Եվրոպական հանձնաժողովի Դաֆնե III (Daphne III) ծրագրով ֆինանսավորվող և Գենդերային հետազոտությունների միջերկրական ինստիտուտի (ԳՀՄԻ/MIGS) կողմից համակարգվող մի քանի ծրագրեր ստեղծել են հարուստ տեղեկատվություն առ այն, թե ինչպես են երիտասարդները մտածում և գործում՝ կապված իրենց ինքնության հետ և փոխհարաբերություններում, ինչը հիմք է ստեղծում կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության խնդրին միջամտելու համար: Այս աշխատանքի արդյունքներից մեկը Երիտասարդները երիտասարդների համար ծրագիրն է: Այն իրազեկության բարձրացման, վերապատրաստման և հավասարակիցների կրթության ծրագիր է երիտասարդ անձանց (14-18 տարեկան) համար պաշտոնական և ոչ պաշտոնական կրթական հաստատություններում: Նպատակն է երիտասարդների համար ստեղծել ապահով միջավայր՝ ուսումնասիրելու անմիջապես իրենց առնչվող հարցերը և բարելավելու գենդերային բռնության և դրա հիմքում ընկած պատճառների մասին նրանց գիտելիքները: Ծրագրի խնդիրն է ընդլայնել երիտասարդների՝ փոփոխություն խթանող դերակատարներ դառնալու հնարավորությունները:

Արդյունքներ. Հետազոտությանը մասնակցել են ավելի քան 2300 երիտասարդներ Գիպրոսից, Հունաստանից, Բուլղարիայից, Լիտվայից և Իսպանիայից: Հետազոտության նպատակն էր հայտնաբերել գենդերային կարծրատիպերի և բռնության հանդեպ երիտասարդների վերաբերմունքում առկա փոխհատվող ազգային միտումները: Այս հետազոտության արդյունքների հիման վրա Երիտասարդները երիտասարդների համար ծրագրի շրջանակներում մշակվել են իրազեկության բարձրացման և վերապատրաստման դասընթացներ, որոնց մասնակցել են վերոնշյալ հինգ երկրներից 350 երիտասարդներ: Նրանցից երկու հարյուրը ցանկություն են հայտնել դառնալ հավասարակիցներին կրթող դասվարներ, ապա և հաջողությամբ վերապատրաստում են իրականացրել ավելի քան 1000

---

³⁴ www.youth4youth.org

հավասարակիցների համար իրենց երկրների դպրոցներում: Ուսուցիչների և երիտասարդ վերապատրաստողների համար որպես գործիք մշակվել է հավասարակիցների կրթական ծրագրի իրականացման մանրամասն ձեռնարկ:

Քաղված դասեր. Հավասարակիցները կրթությունը կարող է ավելի երկարաժամկետ ազդեցություն ունենալ, եթե այն կիրառվում է որպես գենդերային կարծրատիպերը հաղթահարելուն ուղղված՝ «համընդհանուր դպրոցի» կամ «համընդհանուր կազմակերպության» մոտեցում: Ծրագրավարները պետք է լիովին պատրաստ լինեն քննարկելու մասնակիցների կատարած բացահայտումները: Դասընթացները լավագույնս իրականացվում են, երբ խմբերը փոքր են, դասընթացները մատուցվում են տղամարդ և կին դասավարների կողմից՝ ներդաշնակություն ստեղծելու նպատակով (հատկապես խառը սեռային խմբերում), կազմակերպվում են կանոնավոր կերպով, օրինակ՝ ամեն շաբաթ՝ հետաքրքրությունը և խանդավառությունը պահպանելու նպատակով:

Ինչպե՞ս է գործում այս մոտեցումը բռնության կանխարգելման առումով. Հասարակական մակարդակում հավասարակիցների կրթական ծրագիրն օգնում է երիտասարդներին քննադատաբար գնահատել գենդերային նորմերի իրենց ընկալումը՝ ընդլայնելով նրանց կարողությունները՝ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունն արդարացնող բացասական կարծրատիպերը և վերաբերմունքը հաղթահարելու նպատակով: Ինստիտուցիոնալ մակարդակում ծրագիրն օգնում է դպրոցներին և կրթական այլ հաստատություններին ամրապնդել հավասարության և հարգանքի մշակույթը և հնարավորություն է ընձեռում կրթության ոլորտի մասնագետներին հաղթահարել խտրականությունը և գենդերային հիմքով բռնության դեպքերն այդ միջավայրում: Հավասարակիցների մոտեցումը օգտագործում է հավասարակիցների ազդեցությունը դրական առումով և խթանում է հավասարակիցների ազդեցությունն առավել արդյունավետ կերպով՝ ամրապնդելով վստահությունը և խնդիրները դարձնելով երիտասարդների կյանքի մաս: Անհատական մակարդակում այս մոտեցումը հնարավորություն է ընձեռում երիտասարդ անձին կամ կրթության ոլորտի մասնագետին փոխելու իրավիճակը:

Անդրադարձ խոցելի խմբերին

Խոցելիությունը ստեղծում է արգելքներ աջակցության հասանելիության և աջակցության տրամադրման ճանապարհին: Պետք է ընդունել, որ մարդիկ կարող են ունենալ բազմաթիվ և փոխհատվող խոցելի կողմեր, որոնք անհրաժեշտ է նկատի առնել: Խոցելի անձանց կարիքներին անդրադառնալը ենթադրում է թե՛ ճանաչում և թե՛ ներառման ապահովում:

Ճանաչման համար պահանջվում են միջոցներ, որոնք հարստացնում են գիտելիքները և ընկալումը (օրինակ՝ հետազոտությունների միջոցով) այն մասին, թե ինչպես է գենդերային հիմքով բռնությունը ներգործում խոցելի խմբերի վրա, ինչպիսիք են էթնիկական փոքրամասնություն կազմող խմբերում ընդգրկված կանայք, գաղթականները և ԼԳԲՏ գոհերը: Տվյալները վկայում են, որ անդամ պետությունների գիտելիքների շտեմարանում դեռևս կան բացեր՝ այս խմբերում կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության չափերի, բնույթի և ազդեցությունների վերաբերյալ: Ուստիս միջոցներ են անհրաժեշտ մատչելի դարձնելու ավելի արժանահավատ, հուսալի և մանրամասն տվյալներ կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության վերաբերյալ, մասնավորապես՝ ինչպես է այն ազդում հասարակության առավել խոցելի խմբերի վրա, որպեսզի մշակվի ապացուցահեն օրենսդրություն, քաղաքականություն և գործելակերպ՝ այս կանանց կարիքներին առավել արդյունավետ կերպով արձագանքելու նպատակով:

Կանանց նկատմամբ բռնության հետազոտություն

2014թ.-ի մարտին Եվրոպական միության՝ Հիմնարար իրավունքների գործակալությունը ներկայացրել է կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ իր հետազոտության արդյունքները³⁵: Սա ԵՄ 28 անդամ պետություններում կանանց նկատմամբ բռնության ծավալները և բնույթն արձանագրող առաջին հետազոտությունն է, որի արդյունքները հիմնված են պատահական ընտրանք կազմող 42000 կանանց դեմառդեմ հարցազրույցների վրա: Այն տրամադրում է ներկա կամ նախկին զուգրնկերների կամ այլ կատարողների կողմից ֆիզիկական, սեռական և հոգեբանական տարատեսակ բռնությունների ենթարկվելու կանանց փորձառության վերաբերյալ արժանահավատ և համադրելի տվյալներ: Հետազոտությունը նաև անդրադարձել է հետապնդումների և սեռական ոտնձգությունների, ներառյալ՝ կիբեռ հետապնդումների և

³⁵ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>

կիրեո ոսնձգությունների ենթարկվելու կանանց փորձառությանը, և չափահաս կանանց հարցադրումներ է ուղղել մանկական հասակում բռնության ենթարկվելու նրանց փորձառության մասին: Հետազոտությունը՝

- տրամադրում է կարևոր փաստեր, որոնք անհրաժեշտ են առանցքային շահագրգիռ կողմերին, ինչպես օրինակ՝ քաղաքականություն մշակողներին, քաղաքական գործիչներին և ոչ կառավարական կազմակերպություններին՝ կանանց նկատմամբ բռնության դեմ պայքարի քաղաքականություն և այլ միջոցներ մշակելու նպատակով,
- առաջին անգամ տրամադրում է ԵՄ համադրելի տվյալներ կանանց՝ ֆիզիկական, սեռական և հոգեբանական բռնության և ոսնձգությունների ենթարկվելու ծավալների և բնույթի վերաբերյալ, ինչպես նաև նրա վերաբերյալ, թե արդյո՞ք կանայք հաղորդում ներկայացնում են այդ փորձառության մասին, և եթե այո, ապա ինչպիսի՞ն է արձագանքը,
- նպաստում է տվյալների հավաքագրմանն այնպիսի ցուցանիշների մշակման համար, որոնք կկիրառվեն կանանց նկատմամբ բռնության և դրա հանդեպ արձագանքի մոնիթորինգի նպատակով:

Ֆիզիկական և սեռական բռնության հետ կապված՝ հետազոտությունը բացահայտել է, որ՝

- ԵՄ-ում շուրջ 13 միլիոն կանայք, ինչը համապատասխանում է 18-74 տարեկան կանանց 7%-ին, ենթարկվել են ֆիզիկական բռնության հետազոտությանը նախորդած 12 ամիսների ընթացքում,
- ԵՄ-ում շուրջ 3.7 միլիոն կանայք, ինչը համապատասխանում է ԵՄ-ում 18-74 տարեկան կանանց 2%-ին, ենթարկվել են սեռական բռնության հետազոտությանը նախորդած 12 ամիսների ընթացքում:

Հետազոտության բոլոր արդյունքները մատչելի են ԵՄ-ի Հիմնարար իրավունքների գործակալության հատուկ նախատեսված ինտերնետային կայքում՝ <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/vaw.php>

Նաև ջանքեր են պահանջվում երաշխավորելու, որ խոցելի խմբերը ներառված են կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելմանը միտված միջամտությունների ծրագրման, մշակման և իրականացման բոլոր փուլերում:

Հասարակական և ինստիտուցիոնալ մակարդակներում անհրաժեշտ է «հիմնախնդիրները հաշվի առնող» մոտեցում՝ երաշխավորելու ուշադրության կենտրոնացումը խոցելի խմբերի կարիքներին բոլոր կանխարգելիչ միջոցներում: Օրենսդրությունը և քաղաքականությունը պետք է խստացվեն՝ երաշխավորելու, որ գենդերային հիմքով բռնության ենթարկվող կանանց առավել անապահով և բացառված խմբերին մատչելի լինեն իրենց բնակության երկրում առկա աջակցության ծառայությունները, ինչպիսիք են սոցիալական ապահովման, առողջապահական ծառայությունները և քրեական արդարադատությունը, և որ նրանց հավասար իրավունքները հարգվում են: Միևնույն ժամանակ անհրաժեշտ է նաև երաշխավորել նպատակաուղղված մասնագիտացված աջակցության ծառայությունների տրամադրումը, որոնք կարող են արձագանքել նման խոցելի խմբերի կարիքներին:

Օրինակ՝ սեռական օրգանների խեղման կամ հարկադիր ամուսնությունների նման վնասակար գործելակերպերի կանխարգելման վերաբերյալ գոյություն ունեցող սահմանափակ տվյալները վկայում են, որ կանխարգելման համար առավել արդյունավետ կլինի համակողմանի, համայնքահեն մոտեցումը՝ նման գործելակերպեր կիրառող համայնքների ներգրավվմամբ: Մասնավորապես՝ սեռական օրգանների խեղման հետ կապված մոտեցումները պետք է ներառեն առողջական ռիսկերի վերաբերյալ իրազեկության խթանում, առողջապահության ոլորտի մասնագետների վերապատրաստում՝ որպես փոփոխություն խթանող դերակատարներ, այլընտրանքային ծեսեր, համայնքի կողմից առաջնորդվող մոտեցումներ, իրավական միջոցներ, ինչպես նաև հանրային հայտարարություններ, օրինակ՝ ֆաթվաներ, թեև կրոնական հիմքով հանրային հայտարարությունների ազդեցությունների ուսումնասիրման համար հետագա հետազոտություններ են անհրաժեշտ³⁶:

Գենդերային հիմքով բռնությանն անդրադարձող նպատակաուղղված և մշակութային առումով պատշաճ ռազմավարությունները խոստումնալից են եղել (տես օրինակ՝ ստորև ներկայացված «շղթայական մոտեցումը»):

---

³⁶ Johansen E. et al. (2013), “What works and what does not: A discussion of popular approaches for the abandonment of female genital mutilation”, *Obstetrics and Gynecology International*, volume 2013 (2013), առցանց մատչելի է՝ www.hindawi.com/journals/ogi/2013/348248/: Եվրոպայի խորհուրդ և Amnesty International (2014), *Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիան որպես կանանց սեռական օրգանների խեղմանը վերջ դնելու գործիք*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ:

Մտամբուլի կոնվենցիայի կանխարգելման պահանջների բաղկացուցիչ մասն է պայքարը վերաբերմունքի, նախապաշարմունքի, գենդերային դերերի և կարծրատիպերի դեմ, որոնք հանգեցնում են վնասակար գործելակերպերի, ինչպիսիք են կանանց սեռական օրգանների խեղումը, հարկադիր ամուսնությունները և «պատվի հիմքով» բռնությունը, որոնք ընդունելի են որոշ համայնքներում, ուստիս խոցելի են դարձնում այս համայնքների կանանց: Սեռական օրգանների խեղմանը վերջ դնելուն ուղղված գործող ծրագրերից ստացված տվյալները վկայում են, որ մշակութային ամրապնդված վարվելակերպերը կարելի է փոխել ժամանակի ընթացքում և ճիշտ ռազմավարության միջոցով, և որ գենդերային նորմերը և համոզմունքները փոփոխելուն միտված ծրագրերի արդյունավետությունը խոստումնալից է:

Միջամտությունը պետք է համապատասխանեցվի որոշակի տեղական միջավայրին՝ սերտորեն համագործակցելով համայնքի ղեկավարների և ղեկավար մարմինների հետ: Համայնքի մոբիլիզացման և կարողությունների զարգացման միջոցով կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելումը պետք է հետամուտ լինի ստեղծելու զրո հանդուրժողականության տեղական մշակույթներ կանխարգելման պատասխանատվություն ստանձնած համայնքների հետ: Նիդեռլանդները Եվրոպայի խորհրդի այն սակավաթիվ անդամ պետություններից մեկն է, որը կանխարգելիչ աշխատանք է իրականացում, մասնավորապես կանանց սեռական օրգանների խեղման հարցում, և կիրառում է համայնքների իրավագործման համակարգված մոտեցում:

Նիդեռլանդներ

— Շղթայական մոտեցում (Ketenaanpak) (2006 թ.-ից առ այսօր)³⁷

Միջամտություն. Նիդեռլանդների Առողջապահության, սոցիալական ապահովության և սպորտի նախարարության կողմից (GGD, FSAN և Pharos կենտրոնների հետ համագործակցությամբ) իրականացվող շղթայական մոտեցումն օգտագործում է գոյություն ունեցող կառույցները՝ սեռական օրգանների խեղման դեմ արդյունավետորեն պայքարելու նպատակով՝ համակարգված և ինտեգրված ձևով պայքարի շուրջ համախմբելով բոլոր առանցքային դերակատարներին

³⁷ Այս միջամտության վերաբերյալ անգլերեն լեզվով տեղեկությունները մատչելի են Գենդերային հավասարության եվրոպական ինստիտուտի ինտերնետային էջում՝ <http://eige.europa.eu/content/the-chain-approach-ketenaanpak-the-netherlands>

(երիտասարդների առողջապահական ծառայություն, ոստիկանություն, դպրոցներ, բժիշկներ, մանկաբարձներ, գինեկոլոգներ, մանկաբույժներ, երեխայի պաշտպանության ծառայություններ և միգրանտների հարցերով կազմակերպություններ): Սա ապահովվում է արձանագրությունների մշակման և կիրառման, մասնագետների և ռիսկային համայնքներին կցված առանցքային դերակատարների վերապատրաստման միջոցով: Այս մոտեցումը հարմարեցվել և ներդրվել է ներպետական մակարդակով 2011թ.-ին և շարունակվել է համայնքային պատասխանատվության ներքո: Նպատակը արդյունավետ միջգերատեսչական աշխատանքն է՝ ներգրավված գերատեսչությունների համատեղ պատասխանատվությամբ, ինչը վճռորոշ նշանակություն ունի կանանց նկատմամբ բռնության այս բարդ տեսակի համարժեք կանխարգելման, պաշտպանության և բռնությունը կատարած անձանց հետապնդման համար:

Արդյունքներ. Նիդեռլանդներում կանանց սեռական օրգանների խեղման իրականությանն առնչվող խնդիրներին այժմ հետևողականորեն անդրադարձ է կատարվում ներպետական մակարդակով: Պիլոտային ծրագրերի գնահատման արդյունքները ցույց են տվել, որ մոտեցումն արդյունավետ ծառայել է իր նպատակներին և թիրախ խմբերին:

Մահմանափակումներ. Արդյունքների ազդեցության առումով մատչելի տեղեկություններ չկան (ելքային տվյալների բացակայության պատճառով գնահատումը դժվար է եղել), և ծրագիրը շարունակելու համար պահանջվող ֆինանսական աջակցություն չի եղել: Կրթական համակարգը և բժիշկները բավարար չափով ներգրավված չեն եղել, առողջապահության և քրեական արդարադատության շրջանների միջև համագործակցությունը սահմանափակ է եղել, ներգրավված բազմաթիվ դերակատարների միջև համախմբվածություն չի եղել, և համակարգի ներսում գործող անձանց տեղաշարժի համար պահանջվել է լրացուցիչ վերապատրաստում:

Քաղված դասեր. Նման միջամտությունները պետք է ներդրված լինեն սոցիալական համակարգում: Քանի որ համայնքի առանցքային դերակատարները հեշտությամբ կարող են հայտնաբերել ռիսկի ենթակա ընտանիքները, ապա կենսական նշանակություն ունի այդ դերակատարներին կայուն ֆինանսավորում տրամադրելը: Շղթայի որևէ հատվածում բաց օղակներ չպետք է լինեն, քանի որ կանխարգելումից մինչև հետապնդում բոլոր դերակատարները կարևոր են փոփոխության հասնելու համար:

Ինչպե՞ս է գործում նման մոտեցումը սեռական օրգանների խեղումը կանխարգելելու առումով. Այս ծրագրի նպատակն է համակարգված համայնքային արձագանքի միջոցով անդրադառնալ կանանց սեռական օրգանների խեղման հիմքում ընկած պատճառներին՝ ուղղակիորեն հաղթահարելով սոցիալական նորմերը և «մշակութային» գործելակերպերը, որոնք ներում կամ արդարացնում են այն համայնքային և ինստիտուցիոնալ մակարդակով՝ առողջապահության և երեխաների պաշտպանության դիրքերից: Կրթությունը, իրազեկության բարձրացումը և վերապատրաստումն ուղղված են բոլոր հատվածներին և գերատեսչություններին (երիտասարդների առողջապահական ծառայություն, ոստիկանություն, դպրոցներ, բժիշկներ, երեխաների պաշտպանության և միգրանտների հարցերով կազմակերպություններ), ինչպես նաև նման գործելակերպ կիրառող բոլոր համայնքներից առանցքային դերակատարներին: Հավասարակիցների խմբային մոտեցումները կարևոր են, քանի որ մարդկանց մեծամասնությունը պատրաստակամ է ընդունել իր նման մեկից ստացված տեղեկությունները և հարմարվել դրանց: Ծրագրի նպատակն է երաշխավորել, որ սովորույթները և ավանդույթները չեն կիրառվում խեղման գործելակերպի արդարացնելու համար, ինչպես նաև իրավագործել դիսկի ենթակա կանանց՝ տեղեկատվության և ռեսուրսների հասանելիության բարելավման միջոցով:

Խոցելի խմբերին և գենդերային հիմքով բռնությանն անդրադարձող ծրագրերից կարելի է եզրակացնել, որ՝

- համայնքի ներգրավումը պահանջում է երկարաժամկետ ներդրում և համապարփակ կրթական փաթեթ, ներառյալ՝ առողջապահական ծառայություններ տրամադրողների պարբերաբար վերապատրաստումներ,
- կարևոր է, որ միջամտությունները մշակվեն, ծրագրվեն և հարմարեցվեն տեղական միջավայրին և մշակված չլինեն կամ չիրականացվեն խտրական եղանակով, ինչը հղի է փոքրամասնությունների համայնքներին է՛լ ավելի օտարացնելու վտանգով,
- միջամտությունների համար անհրաժեշտ է արդյունավետ մոնիթորինգ, որի ընթացքում կփաստաթղթավորվի գործընթացի յուրաքանչյուր փուլը: Արդյունքների և հետևանքների գնահատումը պետք է մշակվի այնպես, որ հնարավոր լինի համեմատել իրավիճակը ծրագրի իրականացումից առաջ և հետո և իրականացման համար

տրամադրվի բավարար ժամանակ, որը կարող է զգալիորեն տարբերվել՝ կախված համայնքից և համատեքստից,

- ՈԿԿ-ների ցանցերը շփման և աջակցության կարևոր հաստատություններ են, և պետք է ստեղծվեն ազգային կենտրոններ՝ կանխարգելումը և այլ միջոցառումները համակարգելու նպատակով, ինչպես օրինակ՝ դպրոցներում, համայնքներում և կրթական ծրագրերում իրազեկության և քննարկումների խթանմանն ուղղված համակարգող կենտրոններ:

Տղամարդկանց և տղաների ներգրավումը

Քանի որ կանանց նկատմամբ բռնության ձևերից շատերը, որոնց անդրադառնում է Մտամբուլի կոնվենցիան, իրագործվում են հիմնականում տղամարդկանց կողմից, կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը կանխարգելելու միջամտություններում կանանց հետ մեկտեղ պետք է ակտիվորեն ներգրավվեն տղամարդիկ՝ որպես փոփոխություն խթանող դերակատարներ: Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության հարցերում տղամարդկանց հետ աշխատելը կարևոր է՝ փոխելու վարքագիծը, ստանալու տղամարդկանց աջակցությունը համայնքային հաստատությունների հզորացման գործում, որոնք կարող են անդրադառնալ գենդերային հիմքով բռնությանը և ներգրավել տղամարդկանց՝ կանանց հավասարությունը և առաջնորդությունը խթանելու նպատակով³⁸:

Կանանց և տղամարդկանց միջև անհավասար իշխանական հարաբերությունների փոխակերպումը

Տվյալները վկայում են, որ կանանց նկատմամբ բռնության դեմ պայքարում տղամարդկանց և տղաներին ուղղված ծրագրերն արդյունավետ են, երբ սևեռվում են կանանց և տղամարդկանց միջև անհավասար իշխանական հարաբերությունների փոխակերպմանը: Հաշվի առնելով տղամարդկանց՝ միմյանց վրա ունեցած հսկայական ազդեցությունը՝ կանխարգելման ծրագրերն արդյունավետ են, երբ տղամարդիկ պատասխանատվություն են

---

³⁸ Գենդերային հիմքով բռնության հարցերով իռլանդական միացյալ կոնսորցիում, *Ուսումնական ձեռնարկ թիվ 3. Տղամարդկանց ներգրավվումը գենդերային հիմքով բռնության վերացման գործում*, առցանց մատչելի է՝ www.gbv.ie/wp-content/uploads/2010/01/Brief-3-Engaging-Men-fnal.pdf: Տես նաև Եվրոպայի խորհրդի հրատարակումները տղամարդկանց դերի վերաբերյալ, առցանց մատչելի է՝ www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/documentation_studies_publications_en.asp

ստանձնում կանանց նկատմամբ տղամարդկանց կատարած բռնության համար և երբ նրանց մոտենում են որպես խնդրի, այլ ոչ լուծման մասի: Տղամարդկանց սովորեցնելը միջամտել այլ տղամարդկանց վարքին կարող է ի հայտ բերել հակաբռնության դրական արժեքներ³⁹:

Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելման ոլորտում տղամարդկանց և տղաների ներգրավումը կարող է ունենալ տարբեր ձևեր, ինչպես՝ դերային մոդելներ, փոփոխություն խթանող դերակատարներ և կանանց ու տղամարդկանց միջև հավասարության և փոխադարձ հարգանքի ջատագովներ⁴⁰: Դեմ արտահայտվելով բռնությանը, ներգրավելով այլ տղամարդկանց գենդերային հավասարության խթանման միջոցառումներին և գործելով որպես հոգատարության դերը և ընտանիքի պատասխանատվությունը ստանձնած դերային մոդելներ տղամարդիկ էական ներդրում են ապահովում կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելման գործում:

Տղամարդիկ կարող են գործել որպես փոփոխություն խթանող դերակատարներ տարբեր մակարդակներում, ինչպես՝

- ամուսիններ, հայրեր, եղբայրներ, հորեղբայրներ և մորեղբայրներ, որդիներ, ովքեր խթանում են առավել հավասար հարաբերություններ տանը,
- հավասարակից դասվարներ, երբ «տղամարդիկ խոսում են տղամարդկանց հետ» և վիճարկում են գենդերային հիմքով բռնության ընդունելի լինելը,
- կանանց սատարողներ,
- հաշվետու պետական պաշտոնյաներ,
- կրոնական առաջնորդներ, ովքեր ազդեցություն ունեն համայնքում,
- համայնքի ղեկավարներ⁴¹:

Գենդերային հիմքով բռնության խնդիրներին տղամարդկանց ակտիվորեն ներգրավվելուն ուղղված միջոցառումների օրինակներ են տղամարդկանց

---

³⁹ Berkowitz A. (2004), *Working with men to prevent violence against women: an overview (part one)*, Կիրառական հետազոտությունների ֆորում, Կանանց նկատմամբ բռնության հարցերով առցանց ռեսուրսների ազգային կենտրոն, առցանց մատչելի է՝ www.vawnet.org/sexual-violence/print-document.php?doc_id=413&find_type=web_desc_AR

⁴⁰ Scambor E., Wojnicka K. and Bergmann N. (eds) (2013), *The role of men in gender equality – European strategies and insights*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, առցանց մատչելի է՝ http://ec.europa.eu/justice/events/role-of-men/index_en.htm

⁴¹ Գենդերային հիմքով բռնության հարցերով իրլանդական միացյալ կոնսորցիում, նշվ. աշխ. (ծանոթագրություն 38)

կրթելու և վերապատրաստման նախաձեռնությունները պետական հաստատություններում և այլ կազմակերպված խմբերում, օրինակ՝ կիրառելով ընտանեկան բռնության ընկալումները փոխելուն ուղղված վերապատրաստում ուստիկանական սպաների շրջանում և ինտեգրելով վերարտադրողական առողջության և գենդերային հարցերը զինվորական ուսումնական ծրագրերում (տես ստորև բերված Թուրքիայի օրինակը), ինչպես նաև քարոզարշավները, որոնցում օգտագործվում են տղամարդու (և կնոջ) դրական դերային մոդելներ կանանց նկատմամբ բռնության դեմ հանդես գալու համար:

Թուրքիա

■ Վերարտադրողական առողջության և գենդերային հարցերի ինտեգրումը զինվորական ուսումնական ծրագրերում, 2002թ.-ից առ այսօր⁴²:

Միջամտություն. 2002թ.-ին Միավորված ազգերի կազմակերպության բնակչության հիմնադրամը (ՄԱԲՀ) միացավ Թուրքիայի Առողջապահության նախարարությանը և Թուրքիայի զինված ուժերին՝ սեռական և վերարտադրողական առողջության վերաբերյալ բոլոր երիտասարդ տղամարդ զինվորներին կրթելու նպատակով: Ձինվորների համար նախատեսված ուսումնական նյութերը և գրպանի ուղեցույցները ներառում էին գենդերային հավասարության և կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելման մասին առանձին մոդուլ:

Արդյունքներ. Մինչև 2009թ.-ը երեք միլիոն տղամարդ է անցել վերապատրաստումը, իսկ ծրագիրը դարձել է մշտական՝ զինված ուժերի հրամանագրի ներքո: Ձինվորներից շատերի խոսքերով՝ վերապատրաստումը խորն ազդեցություն է գործել իրենց վրա և փոխել է իրենց համոզմունքները կնոջ՝ սեփական ընտրություն կատարելու և բռնությունից ազատ ապրելու իրավունքի մասին: Վերապատրաստման ծրագիրը նաև ազդեցություն է ունեցել վերապատրաստողների վրա՝ նրանց ստիպելով մտորել գենդերային հավասարության մասին իրենց սեփական գաղափարների շուրջ:

---

⁴² ՄԱԲՀ (2009), *Տղամարդկանց հետ համագործակցումը գենդերային հիմքով բռնության վերացման գործում՝ Արևելյան Եվրոպայից և Կենտրոնական Ասիայից բխող գործելակերպեր*, Միավորված ազգերի կազմակերպության բնակչության հիմնադրամ, Նյու Յորք, առցանց մատչելի է www.unfpa.org/public/home/publications/pid/4412

Մահմանափակումներ. Ծրագիրը հանդիպել է որոշ զինվորների դիմադրությանը, և խնդիրներ են ծագել բոլոր մակարդակներում զինվորական ղեկավարների համաձայնությունը ստանալու հարցում: Բացի այդ, վերապատրաստողների շրջանում առկա է եղել գիտելիքների պակաս գենդերային հավասարության և գենդերային հիմքով բռնության վերաբերյալ, քանի որ հիմնականում նրանք եղել են բժիշկներ, ովքեր ֆորմալ վերապատրաստում չէին անցել այս թեմաների շուրջ:

Քաղված դասեր. Անհրաժեշտ է երկարաժամկետ վերապատրաստում, որին կարելի է հասնել պարտադիր հանձնառությունների միջոցով: Վերապատրաստման ստեղծագործական, մասնակցային և ինտերակտիվ մեթոդների կիրառումն օգնում է ներգրավել տղամարդկանց այս մակարդակում: Վերապատրաստումը չպետք է լինի մեկանգամյա միջոցառում, այլ պետք է պարբերաբար կրկնվի՝ երաշխավորելու, որ փոխանցվող ուղերձներն արդյունավետ են:

Ինչպե՞ս է գործում այս մոտեցումը բռնության կանխարգելման առումով. Հավասարակիցների խմբում/համայնքային մակարդակում երիտասարդ տղամարդկանց այս կերպ թիրախավորելը կրթության և վերապատրաստման միջոցով գենդերային կարծրատիպերը փոխակերպելու փորձ է՝ միաժամանակ աշխատանք տանելով կանանց նկատմամբ բռնությանը հավասարակիցների աջակցությունը հաղթահարելու ուղղությամբ: Այն հնարավորություն է տալիս ցրելու կանանց նկատմամբ բռնության մասին առասպելները ոչ միայն երիտասարդ զինվորների շրջանում ավելի լայն մասշտաբով, բայցև փոխելու ավանդականորեն տղամարդկային կազմակերպություններում առկա «մշակույթը», ինչպիսին զինվորականներն են, որտեղ, որպես կանոն, շրջանառում են արականության մասին կարծրացած պատկերացումներ:

Դիմադրության հաղթահարումը

Տղամարդկանց և տղաներին ներգրավող կանխարգելիչ միջոցները պետք է հաղթահարեն պոտենցիալ դիմադրությունն արդյունավետ լինելու համար: Փորձը ցույց է տալիս, որ թեև գոյություն չունի միակ առավել արդյունավետ ելակետ տղամարդկանց որպես գործընկերներ ներգրավելու համար, գոյություն ունեն մի քանի գործոններ, որոնք առավելագույնի են հասցնում միջամտությունների արդյունավետությունը: Տղամարդկանց կողմից դիմադրության պատվարը հաղթահարելու համար, ինչը հաճախ հիմնված է

վախի, բացասական մշակութային վերաբերմունքի և այն նորմերի կամ համոզմունքների վրա, որ կանանց նկատմամբ բռնությունը կանանց խնդիրն է, տղամարդկանց մտածելակերպին և վարվելակերպին ուղղված միջոցները պետք է կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության կանխարգելումը դարձնեն տղամարդկանց խնդիրը: Դա կարելի է անել ռազմավարականորեն կազմակերպելով վերապատրաստման կամ ուսումնական դասընթացները, որոնք կշարժեն տղամարդկանց հետաքրքրությունը և վերապատրաստողների հետ վստահության մթնոլորտ և բաց հաղորդակցություն հաստատելուց հետո աստիճանաբար կմոտենան գենդերային բռնության թեմային, և առավելագույնս դյուրին և պարզ ձևով խրախուսելով տղամարդկանց գործողություններ ձեռնարկել կանանց նկատմամբ բռնության դեմ: Դա նաև կարելի է անել՝ ստեղծելով հավասարակիցների միջավայր, հատկապես՝ երիտասարդ տղամարդկանց շրջանում, որտեղ նրանք ազատորեն շփվում են և գտնում են արականության հաստատման դրական ուղիներ (ինչը ցույց է տրված ստորև բերված՝ Արևմտյան Բալկանների օրինակում):

Արևմտյան Բալկաններ՝ Բոսնիա և Հերցեգովինա, Խորվաթիա (մինչև 2013 թվականը), Սերբիա, Կոսովո⁴³ և Ալբանիա (2013 թվականից հետո)

■ Երիտասարդ տղամարդկանց նախաձեռնություն (ԵՏՆ/YMI)⁴⁴ – Տղաները և տղամարդիկ՝ որպես բռնությունների կանխարգելման և գենդերային փոխակերպման դաշնակիցներ Արևմտյան Բալկաններում, Փուլ I և II (2007-13թթ.) և Փուլ III (2013-16թթ.)

Միջամտություն. ԵՏՆ-ը երիտասարդ տղամարդկանց հետ աշխատելու և վնասակար վարքագիծ, այդ թվում՝ կանանց և հավասարակիցների նկատմամբ բռնություն իրթանող՝

---

⁴³ Այս տեքստում Կոսովոյի տարածքի, հաստատությունների կամ բնակչության վերաբերյալ բոլոր հղումները պետք է հասկանալ Միացյալ ազգերի կազմակերպության Անվտանգության խորհրդի թիվ 1244 բանաձևի լիարժեք համապատասխանությամբ և առանց որևէ կանխակալ վերաբերմունքի Կոսովոյի կարգավիճակի նկատմամբ:

⁴⁴ Care International (2012), *Երիտասարդ տղամարդկանց նախաձեռնություն – դեպքի հետազոտություն՝ Արևմտյան Բալկաններում երիտասարդ տղամարդկանց ներգրավումը գենդերային հավասարության և բռնության կանխարգելման գործում*: Բանջա Լուկա, Բոսնիա և Հերցեգովինա Care International կազմակերպություն, առցանց մատչելի է՝ <http://youngmeninitiative.net>

արականության մասին պատկերացումները քննադատաբար ընդունելու առաջին համակարգված ջանքն է այս տարածաշրջանում: Թեև ծրագիրը մշակվել էր Care International կազմակերպության կողմից, տեղական երիտասարդական կազմակերպություններին էր տրվել փոփոխությունների հիմնական շարժիչ ուժի դերը⁴⁵: Արականության և բռնության վերաբերյալ հետազոտությունները ցույց են տվել, որ երիտասարդ տղամարդկանց արականության իդեալը ենթադրում է ֆիզիկական ուժ, սեռական հասունություն, քաջություն, կուռ կամք և սեփական պատիվը և ընտանիքի պատիվը պաշտպանելու ունակություն⁴⁶: Այնպիսի մոտեցումների հետ մեկտեղ, որոնք կարող են ընդունել բռնությունն ինտիմ հարաբերություններում, հատկապես՝ երբ կանանց վարքագիծն ընկալվում էր որպես տղամարդկանց «անպատվող», ԵՏՆ-ի հետազոտությունները և փորձնական ծրագրերը բացահայտել են նաև հոմոֆոբիայի դրսևորման բարձր մակարդակ տարածաշրջանի երիտասարդ տղամարդկանց շրջանում: Այս պատկերացումները հաղթահարելու նպատակով ԵՏՆ-ն իրականացվում է «Եղի՛ր տղամարդ» կոչվող սոցիալական մարքեթինգային քարոզարշավի միջոցով և դպրոցներում երիտասարդ տղամարդկանց հետ անցկացվող սեմինարների միջոցով՝ ընդհանուր ուսումնական ծրագրով՝ ըստ M ձեռնարկի (mladići բառից, որը նշանակում է՝ «երիտասարդ տղամարդ»): Ձեռնարկը վերցված և հարմարեցված է՝ ըստ Լատինական Ամերիկայի և Կարիբյան ավազանի երկրների համար մշակված H ծրագրերի ձեռնարկի⁴⁷:

---

⁴⁵ Նախաձեռնության մեջ ընդգրկվել են տարածաշրջանի՝ երիտասարդությանն ուղղված մի շարք կազմակերպություններ՝ Կարգավիճակ M (Զագրեբ), Առողջ ապրելակերպի կենտրոն E8 (Բելգրադ), Սեռական և վերարտադրողական առողջության միություն XY (Սարայևո), Պերպետուում մոբիլե (Բանջա Լուկա), Ալտրոփստ (Մոստար), Հավասարակից դասվարների ցանց (Պրիշտինա), Երիտասարդական կրթական ակումբ (Հյուսիսային Միտրովիցա), Սմարթ կոլեկտիվ (Բելգրադ) և Խորհրդատվական թեժ գիծ կանանց և աղջիկների համար և խորհրդատվական թեժ գիծ տղամարդկանց և տղաների համար (Տիրանա):

⁴⁶ Eckman et al. (2007), *Exploring dimensions of masculinity and violence*. ICRW and Care International, առցանց մատչելի է՝ www.care.org/sites/default/files/documents/Exploring-Dimensions-of-Masculinity-and-Violence.pdf

⁴⁷ M ընդգրկուն ձեռնարկում ներառված է ավելի քան 40 միջոցառում երիտասարդ տղամարդկանց համար՝ քննելու խնդիրների լայն շրջանակ գենդերային տեսանկյունից, այդ թվում՝ սեռական և վերարտադրողական առողջություն, հաղորդակցություն և բանակցություններ, թմրանյութերի և ալկոհոլի օգտագործում, զայրույթի կառավարում և բռնության կանխարգելում: Այն առցանց մատչելի է՝ <http://youngmeninitiative.net/en/?page=35>: H ծրագրերի ձեռնարկը մշակվել է Պրոմունդո կազմակերպության կողմից, որն ունի գրասենյակներ Բրազիլիայում, Պորտուգալիայում և Միացյալ Նահանգներում և առցանց մատչելի է՝ www.promundo.org.br/en/publications-for-youth

Արդյունքներ. Դեռևս իր փորձնական փուլում (2007-2010թթ.) այս նախաձեռնությունն ընդգրկել է 14-18 տարեկան ավելի քան 4000 երիտասարդներ դպրոցական հաստատություններում: Կանանց վերաբերյալ հետազոտությունների միջազգային կենտրոնի իրականացրած գնահատման ուսումնասիրության արդյունքում պարզվել է, որ սեմինարներին մասնակցությունը դրական ազդեցություն է ունեցել տղամարդկանց վրա՝ նրանց մոտ ձևավորելով բռնության հետ կապված գենդերային ավելի հավասարազոր վերաբերմունք: Վկայություններ կային նաև որոշ դեպքերում անհատական վարքագծում տեղի ունեցած փոփոխության վերաբերյալ: Նախաձեռնության արդյունքում մի քանի երիտասարդ տղամարդիկ կամավոր աշխատել են նաև տեղական երիտասարդական կազմակերպությունների հետ, և ստեղծվել են էթնիկական տարանջատումները հաղթահարելու հնարավորություններ մի տարածաշրջանում, որը վերականգնվում էր մասամբ էթնիկական հողի վրա ծագած զինված հակամարտությունից հետո: Բացի այդ, «ազգային և տեղական իշխանության մարմինները ԵՏՆ-ը ճանաչել են որպես հաջողված մեթոդաբանություն և քաղաքացիական հասարակություն-կառավարություն համագործակցության օրինակելի մոդել»⁴⁸: Ջանքեր են գործադրվում նախաձեռնությունն ընդլայնելու ուղղությամբ Կրթության և Երիտասարդության և սպորտի նախարարությունների հետ համագործակցության միջոցով: ԵՏՆ-ի համակարգողներից մեկը դարձել է ՄԱԿ-ի Գլխավոր քարտուղարի՝ Տղամարդ առաջնորդների ցանցի անդամ»⁴⁹:

Քաղված դասեր. Մեթոդաբանությունները պետք է հարմարեցվեին հոմոֆոբ վերաբերմունքի դեմ ավելի եռանդազին պայքարելու համար, քանի որ սկզբնական ուսումնական ծրագիրը փոփոխությունների չի հանգեցրել: Միջամտության արդյունավետության տեսանկյունից հաջողությունը կախված է եղել տեղական երիտասարդական կազմակերպությունների կարողությունների զարգացմանը բավարար ժամանակ տրամադրելուց, ստանդարտ ուսումնական ծրագիրը կիրառելու ճկունությունից, առկա և ստուգված ռեսուրսների օգտագործումից, ինչպես նաև սոցիալական մարքեթինգի ռազմավարությունից, որը «Եղի՛ր տղամարդ» քարոզարշավին

⁴⁸ Care (2012), նշվ. աշխ., էջ 27 (ծանոթագրություն 44)

⁴⁹ <http://endviolence.un.org/SasaOstojic.shtml>

հաղորդել է ժամանակակից ոգի՝ գրավելով երիտասարդ տղամարդկանց:

Ինչպե՞ս է գործում այս մոտեցումը բռնության կանխարգելման առումով. Անհատական և հավասարակիցների/համայնքային մակարդակներում երիտասարդ տղամարդկանց այս կերպ թիրախավորելը արականության և բռնության վերաբերյալ նրանց ստացած պատկերացումները փոխակերպելու փորձ է՝ դրդելով նրանց քննադատաբար և անհատապես մտորելու գենդերի, արականության և առողջության մասին՝ առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնելով բռնության կանխարգելմանը: Այս մոտեցումն անվանվել է «գենդերագայուն պրակտիկա»: Նպատակն է խզել կանանց և հավասարակիցների նկատմամբ բռնության պահպանման ուղիները, ինչն ընկած է բռնության արդարացման հիմքում՝ իբրև իր պատիվը պաշտպանող «իսկական տղամարդ» կայանալու միջոց, տրավմայի հիմքում (այս դեպքում նաև պատերազմական տրավման), ուժին և վերահսկմանն ուղղված սեռական սոցիալականացման, ինչպես նաև խթանիչների չարաշահման հիմքում: Միևնույն ժամանակ այս մեթոդը մոտիվացնում է երիտասարդ տղամարդկանց՝ հաղթահարելու անհավասարության սոցիալական տարրերը:

Տղամարդկանց և տղաների հետ աշխատանքին աջակցելու առանցքային սկզբունքն է ցանկացած ծրագրում կանանց անվտանգության և իրավունքների կարևորության երաշխավորումը: Ուստի ծրագրերը պետք է մշակվեն կանանց կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ, որպեսզի դրանցում չգերակշռի տղամարդկային գործոնը⁵⁰:

Կանանց իրավագործում

Ամբողջացնելով ընդհանուր կանխարգելիչ միջոցների ցանկը՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածի 6-րդ պարբերությունը կոչ է անում խթանել կանանց իրավագործմանն ուղղված կոնկրետ ծրագրեր և գործողություններ: Սա վերաբերում է իրավագործմանը կյանքի բոլոր ոլորտներում, ներառյալ՝

---

⁵⁰ Միջազգային զարգացման դեպարտամենտ (DFID) (2012), *Ուղեկիշ 2՝ համայնքային ծրագրերի գործնական ուղեցույց կանանց և աղջիկների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ*, Chase ուղենիշների շարք, Միջազգային զարգացման դեպարտամենտ, ՄԹ, առցանց մատչելի է www.gov.uk/government/publications/how-to-note-violence-against-women-and-girls-chase-guidance-note-series

քաղաքական և տնտեսական իրավագործմանը:

Կանանց իրավագործման կարևորությունը կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման համար

Կանանց իրավագործումը կենսական նշանակություն ունի գենդերային հավասարության ոլորտում փոփոխությունների հասնելու համար: Կանայք դեռևս շարունակում են ավելի քիչ վաստակել, քան՝ տղամարդիկ⁵¹, ներկայացնում են Եվրոպայի խոշորագույն հանրային ընկերությունների խորհուրդների կազմի ընդամենը 16.6%-ը կամ վեցից մեկը⁵² և 34 եվրոպական երկրների ազգային խորհրդարանների ընդամենը 27%-ը⁵³:

Հասարակական և ինստիտուցիոնալ մակարդակում օրենսդրական և քաղաքական միջոցներ պետք է ձեռնարկվեն պաշտոնական կրթության, աշխատանքային շուկայում և քաղաքական ոլորտում կանանց մասնակցությունը մեծացնելու ուղղությամբ: Գենդերային անհավասարությանն ուղղված քաղաքականությունը և գործողությունների ծրագրերը պետք է իրականացվեն բոլոր հատվածներում: Որպես ուղղորդող սկզբունք՝ կանանց ստորադասվածության առկա գաղափարը և գենդերային հիմքով բռնության ընդունման հանգեցնող պահպանվող կարծրատիպային մոտեցումներն ու սոցիալական նորմերը փոփոխելու բոլոր կանխարգելիչ միջամտությունների հիմքում պետք է ընկած լինի կանանց իրավունքները և կանանց իրավագործումը:

Կանանց քաղաքական և տնտեսական իրավագործումն էական նշանակություն ունի իրենց ազատ ընտրությունը հաստատելու կանանց կարողության, ուստիև, ընդհանուր առմամբ, բռնության նկատմամբ կանանց

---

⁵¹ Եվրամիության վիճակագրական ծառայություն (Եվրոստատ) (2013), *Գենդերային հիմքով աշխատավարձի տարբերության վիճակագրություն* (2013 թվականի մարտ ամսվա տվյալներ), առցանց մատչելի է http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics

⁵² Եվրոպական հանձնաժողով (2013), *Կանայք և տղամարդիկ ղեկավար պաշտոններում Եվրոպական միությունում*, 2013, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ, առցանց մատչելի է http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_balance_decision_making/131011_women_men_leadership_en.pdf

⁵³ Կանայք և տղամարդիկ որոշումների կայացման գործընթացում – Եվրոպական հանձնաժողովի կողմից ստեղծված տվյալների շտեմարան (Քաղաքականություն/Ազգային խորհրդարաններ), առցանց մատչելի է http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/national-parliaments/index_en.htm

խոցելիության նվազեցման առումով: Կանանց իրավագործումը բոլոր մակարդակներում որոշումների կայացման գործընթացում մասնակցության կամ այդ որոշումների համար անհրաժեշտ համատեքստը փոփոխելուն ուղղված սոցիալական շարժման ակտիվության միջոցով համարվում է կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման արդյունավետ երկարաժամկետ ռազմավարություն: Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ գենդերային հավասարության բարելավմանը զուգընթաց նվազում է կանանց նկատմամբ բռնության տարածվածությունը⁵⁴:

Ինչպե՞ս է գործում կանանց իրավագործումը բռնության կանխարգելման առումով

Կանանց մասնակցությունը կարևոր է հասարակական, ինստիտուցիոնալ, միջանձնային և անհատական մակարդակներում բռնության համար նպաստավոր համատեքստերի փոփոխման առումով: Որոշումների կայացման առավել բարձր մակարդակներում կանանց ներգրավումը կարող է հանգեցնել օրենսդրությունում, քաղաքականությունում, ծառայություններում, հաստատություններում և ժամանակի ընթացքում նաև սոցիալական նորմերում դրական փոփոխությունների՝ դրանով իսկ նպաստելով փոխակերպմանը հասարակական մակարդակում: Ինստիտուցիոնալ մակարդակում կանանց մասնակցությունը կարող է հանգեցնել քաղաքականությունների, ծրագրերի և օրենքների մշակման, որոնք միանգամայն կտարբերվեն առանց նրանց մասնակցության մշակվածներից: Մասնավորապես՝ կանանց ներկայացվածությունը մեծացնում է կանանց կյանքում առավել կարևոր խնդիրների նշանակությունը, ինչպես կանանց նկատմամբ բռնությունն է⁵⁵: Ըստ հետազոտությունների՝ կանանց ուժեղ և ինքնավար կազմակերպությունների գոյությունը զգալի ազդեցություն ունի ամբողջ աշխարհում կանանց նկատմամբ բռնության ոլորտում տրանսֆորմացիոն քաղաքական փոփոխություններ իրականացնելու առումով⁵⁶:

---

⁵⁴ Walby, S. (2009), *Globalization and inequalities: Complexity and contested modernities*, Sage: ՄԱԿ-կանայք (2012) Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ գործողությունների ազգային ծրագրերի ձեռնարկ, Նյու Յորք, առցանց մատչելի է՝ www.unwomen.org/ru/digital-library/publications/2012/7/handbook-for-national-action-plans-on-violence-against-women

⁵⁵ Համաշխարհային զարգացման գեկույց 2012՝ *Գենդերային հավասարություն և զարգացում* (սեպտեմբեր 2011), Համաշխարհային բանկ, Վաշինգտոն: Տես հատկապես՝ գլուխ 4 Կանանց ազդեցիկության խթանումը, էջ 150-90

⁵⁶ Htun M. and Weldon S.L. (2012), “The civic origins of progressive policy change: combating violence against women in global perspective, 1975–2005”, *American Political Science Review*, vol. 106, issue 03,

Եվրոպայի խորհրդի Գենդերային հավասարության 2014-2017թթ. ռազմավարությունը կոչ է անում երկկողմանի մոտեցում ցուցաբերել գենդերային հավասարության հասնելու համար, ինչը ներառում է՝

- հատուկ քաղաքականություններ և գործողություններ, ներառյալ՝ անհրաժեշտության դեպքում դրական գործողություն կանանց առաջխաղացման և գենդերային հավասարության համար առանցքային ոլորտներում, ինչպես նաև խթանում, մոնիթորինգ և համակարգում,
- բոլոր քաղաքականություններում և ծրագրերում գենդերային հիմնախնդիրները հաշվի առնող գնահատում⁵⁷:

Կանանց իրավագործումը խթանելու հատուկ միջոցներ են առաջարկվում Եվրոպայի խորհրդի մի շարք փաստաթղթերում, մասնավորապես՝ «Գենդերային հավասարության չափորոշիչների և մեխանիզմների վերաբերյալ» թիվ CM/Rec(2007)17 հանձնարարականը, որը հիշեցնում է գենդերային հիմնախնդիրները հաշվի առնող ռազմավարության, այդ թվում՝ գենդերային բյուջետավորման, գենդերահեն վերլուծության և գենդերային ազդեցության գնահատման իրականացման համար մեթոդաբանությունների ընդունման կարևորությունը: Ի լրումն, «Քաղաքական և պետական որոշումների կայացման գործընթացին կանանց և տղամարդկանց հավասարակշռված մասնակցության վերաբերյալ» թիվ Rec(2003)3 հանձնարարականը դրան հասնելու հստակ ուղեցույցներ է տրամադրում և կոչ է անում անդամ պետություններին երաշխավորել, որ թե՛ կանանց և թե՛ տղամարդկանց ներկայացվածությունը քաղաքական կամ հանրային կյանքում 40 տոկոսից ցածր չէ: Եվ վերջապես «Բռնությունից կանանց պաշտպանելու վերաբերյալ» թիվ Rec(2002)5 հանձնարարականը, որը Ստամբուլի կոնվենցիայի ավետարերն է, սահմանում է կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման կարևոր միջոցներ՝ նրանց իրավագործման միջոցով:

Կանանց իրավագործմանը նպաստող միջոցներն են՝

- օրենսդրության և քաղաքականությունների մշակում, որոնք անդրադառնում են առավել լայն սոցիալ-տնտեսական

անհավասարություններին և այդպիսով բարելավում են կանանց կարգավիճակը հասարակությունում (գենդերային հավասարության արդիականացում քաղաքականության բոլոր ասպեկտներում), օրինակ՝

- զբաղվածության քաղաքականության բարելավում՝ օգնելու կանանց վերադառնալ աշխատանքային շուկա,
- մայրական, հայրական և ծնողական արձակուրդը բարելավող քաղաքականության,
- հարկային արտոնություններ աշխատող ընտանիքների և միայնակ մայրերի համար,
- սոցիալական ապահովության/սոցիալական նպաստների մատչելիության բարելավում տնտեսապես անապահով կանանց համար,
- ոչ լրիվ դրույքով աշխատողների պաշտպանության միջոցներ,
- ընտանեկան և աշխատանքային կյանքի միջև հավասարակշռությունը բարելավվելուն ուղղված ջանքեր,
- գործատուների, ներառյալ մասնավոր հատվածի գործատուների խրախուսում խթանելու կանանց ներառումն աշխատուժի շուկայում և որդեգրելու քաղաքականություններ, որոնք ընդունում են, որ բռնությունը խոչընդոտ է կանանց զբաղվածության համար:

Որպես կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելիչ միջոց՝ նրանց տնտեսական իրավագործման ուղղությամբ աշխատելու լավ օրինակ է 2008թ.-ին Իսպանիայում իրագրվածության բարձրացման նախաձեռնությունը՝ «Ընկերությունները հանուն գենդերային հիմքով բռնությունից զերծ հասարակության» (*Empresas por una sociedad libre de violencia de género*) խորագրով: Նախաձեռնությունն առաջարկել է մասնավոր հատվածին համագործակցել կառավարության հետ երկու ոլորտում՝ աշխատանքի շուկայում գոհերին ներառելու և հանրության ընդհանուր իրագրվածության բարձրացման ուղղությամբ⁵⁸: Իսպանիայի Գենդերային հավասարության ակտի (2007թ.) համաձայն՝ Իսպանիայի ընկերությունները նույնպես պարտավորություն ունեն խթանելու աշխատանքային այնպիսի պայմաններ, որոնք կանխարգելում են սեռական ոտնձգությունները և հետապնդումները: Ավելի քան 250 աշխատող ունեցող ընկերությունները պարտավոր են մշակել հավասարության ծրագրեր, որոնք ներառում են հետապնդման և սեռական ոտնձգությունների կանխարգելիչ միջոցներ, ինչը խրախուսվում է նաև անել

⁵⁸ Անգլերեն լեզվով տեղեկությունները մատչելի են՝ http://sgdatabse.unwomen.org/searchDetail.action?request_locale=en

ավելի փոքր ընկերություններին: Արհմիությունները վաղուց արդեն ներգրավված են կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի ոլորտում այնպիսի երկրներում, ինչպիսիք են Միացյալ Թագավորությունը և Իռլանդիան:

Կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման հետ կանանց քաղաքական իրավագործումը շաղկապելու արդյունավետ եղանակներից է կանանց շահերը հստակ արտահայտող և բռնության վերացումը կարևորող հատուկ հարթակների մշակումը: Կանանց շահերի արտահայտումը կարող է լինել կանանց մանիֆեստների մի մաս, որոնք արտահայտում են կանանց ձայնը՝ որպես քաղաքական ընտրախավի: Կանանց մանիֆեստները կարող են մշակվել քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների և հասարակական խմբերի կողմից խոշոր ընտրությունների նախաշեմին: Կանանց մանիֆեստների կիրառման օրինակներից մեկն Ալբանիան է, որտեղ կանայք ձևակերպել և ներկայացրել են իրենց պահանջները բոլոր քաղաքական կուսակցություններին նախքան 2009թ.-ի ազգային ընտրությունները և մշակել են Ալբանիայի կանանց ազգային մանիֆեստը, որը ներառում էր բռնությունից կանանց պաշտպանության հետ կապված կոնկրետ խնդիրներ: Կանայք նաև կարող են համախմբվել որպես ընտրված ներկայացուցիչներ և մշակել կոնկրետ հարթակներ բոլոր կուսակցություններից կանանց համար: Մի շարք երկրներում ազգային խորհրդարաններում կանանց խմբավորումները նպաստել են կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի վերաբերյալ օրենսդրական առաջարկությունների ներկայացմանը և հասել դրանց ընդունմանը: Հանուն սոցիալական փոփոխությունների հանդես եկող կանանց հարթակի մեկ այլ օրինակ է Լեհաստանի կանանց կոնգրեսը⁵⁹: Այն 2009թ.-ին հիմնադրված սոցիալական շարժում է, որը համախմբում է լեհ կանանց հասարակության բոլոր շերտերից: Այն քարոզում է ներառել կանանց խնդիրները քաղաքական օրակարգում և հասել է մի շարք կարևոր փոփոխությունների օրենսդրության մեջ և քաղաքական կյանքում:

---

⁵⁹ www.kongreskobiet.pl

Եզրակացություն

Ստամբուլի կոնվենցիան նպատակ ունի կանխարգելել կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերը, այդ թվում՝ աղջիկների նկատմամբ բռնությունը, և սահմանում է կանխարգելիչ միջոցներ՝ որպես համապարփակ մոտեցման մաս, որը պահանջում է նաև բռնության գոհերի պաշտպանություն, բռնություն կատարողների հետապնդում և ինտեգրված քաղաքականությունների մշակում: Միայն համապարփակ և ինտեգրված քաղաքականությունների ներդրման միջոցով կարելի է երաշխավորել ամբողջական արձագանք կանանց նկատմամբ բռնությանը:

Այս նպատակով Ստամբուլի կոնվենցիան առաջարկում է դրույթների մանրամասն ցանկ՝ խմբավորված կոնվենցիայի կանխարգելմանը նվիրված Գլխում (12-17-րդ հոդվածներ), որոնք հիմնված են ամենաժամանակակից գիտելիքների վրա և այն, թե ինչն է արդյունավետ գործում կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման համար՝ հաշվի առնելով դրա պատճառների և հետևանքների վերաբերյալ առկա հետազոտությունները, ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում և այլուր գործնականում ստուգված և արդարացված մոտեցումները: Ուստի, Ստամբուլի կոնվենցիան կարող է կիրառվել որպես կանխարգելիչ միջամտությունների մոդելային նախագիծ: Ընտանեկան բռնության բոլոր ձևերի, այդ թվում՝ երեխաների նկատմամբ ընտանեկան բռնության և ծեղերի նկատմամբ բռնության դեմ կոնվենցիայի դրույթների կիրառումը կամընտիր դարձնելով՝ մասնակից պետությունները կարող են ընդլայնել իրենց կանխարգելիչ միջոցները՝ անդրադառնալու բռնության այս ձևերին Ստամբուլի կոնվենցիայի հիման վրա: Սույն աշխատության մեջ հիշատակված՝ կանխարգելման ոլորտում արդյունավետ գործող մեթոդների գործնական բազմաթիվ օրինակներից պարզ է դառնում, որ չնայած դրանց սահմանափակ գնահատմանը՝ նպատակահարմար է կիրառել կանխարգելիչ միջոցներ և դրանցում ներդրումներ կատարել՝ կանանց նկատմամբ բռնությունը և ընտանեկան բռնությունը զգալիորեն կրճատելու նպատակով:

Ստուգացանկ

Կանխարգելիչ միջոցներն լավագույնն են աշխատում, երբ դրանք առանձին չեն ձեռնարկվում, այլ ինտեգրվում են կանանց նկատմամբ բռնությանն ուղղված առավել լայն և ամբողջական արձագանքում: Ստամբուլի կոնվենցիան հորդորում է մասնակից պետություններին մշակել «ինտեգրված քաղաքականություններ», որոնք «համապետականորեն արդյունավետ, համապարփակ և համակարգված են՝ ներառելով բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի բոլոր համապատասխան միջոցները»: Կարևոր է երաշխավորել, որ կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելումը հիրավի այդ ոլորտում ազգային քաղաքականության անբաժանելի մասն է՝ լինի դա սահմանված գործողությունների ազգային ծրագրում, ազգային ռազմավարությունում թե՛ միմյանց հետ փոխկապակցված մի շարք քաղաքական փաստաթղթերում:

Հետևյալ ստուգացանկը կարող է օգնել համոզվելու, որ կանխարգելման ոլորտում Ստամբուլի կոնվենցիայի տարբեր պահանջներն արտացոլված են կանանց նկատմամբ և ընտանեկան բռնության դեմ մի շարք համապարփակ և ինտեգրված քաղաքականություններում:

- Արդյո՞ք կանխարգելիչ միջոցները համապատասխանեցված են բոլոր մակարդակներին, ներառյալ՝ հանրային, ինստիտուցիոնալ, համայնքային և անհատական մակարդակները՝ երաշխավորելու բռնության հանգեցնող տարբեր ուղիների խաթարումը՝ օգտագործելով էկոլոգիական մոդել, ինչպիսին Hagemann-White (2010) մոդելն է:
- Արդյո՞ք կանխարգելիչ միջոցները հաղթահարում են գենդերային կարծրատիպերը, օրինակ
  - վերանայելով և փոփոխելով օրենսդրությունը, որն ամրապնդում, պահպանում կամ որևէ այլ կերպ ներառում է գենդերային կարծրատիպերը,
  - քարոզարշավների միջոցով, որոնք մշակված են հաղթահարելու գենդերային կարծրատիպերի վրա հիմնված սոցիալական նորմերը, հաղթահարելու բռնության գոհերին մեղադրող մոտեցումները և խթանելու վարքագծում դրական

փոփոխություններ՝ թիրախավորելով հասարակության բոլոր մակարդակները,

- բոլոր մեղիա կազմակերպությունների հետ համագործակցության միջոցով՝ խթանելու գենդերային հավասարության մշակույթը և կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության և դրա հիմքում ընկած պատճառների շուրջ իրազեկությունը,
- վաղ միջամտության միջոցառումների միջոցով՝ կրթելով երեխաներին և երիտասարդներին թե՛ պաշտոնական ուսումնական ծրագրի և թե՛ հավասարակիցների կրթության ոչ պաշտոնական ծրագրերով՝ խթանելու կանանց իրավունքները, կանխարգելելու գենդերային կարծրատիպերի և գենդերային բռնության ընդունմանը նպաստող վերաբերմունքի ձևավորմանը և բարելավելու գենդերային բռնության հիմքում ընկած պատճառների ընկալումը և թե որոնք են հարգալից ու առողջ հարաբերությունները:
- Արդյո՞ք նախատեսված են միջոցներ՝ ներգրավելու տղամարդկանց և տղաներին՝ որպես դրական փոփոխություն խթանող դերակատարների՝ նրանց մասնակից դարձնելով միջամտության տարբեր փուլերում՝ ներառման ստեղծագործական, մասնակցային և ինտերակտիվ մեթոդների օգնությամբ, և հաղթահարելու դիմադրությունը՝ միաժամանակ հոգ տանելով, որ միջամտությունը մշակվում է կնակենտրոն կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ:
- Արդյո՞ք կանխարգելիչ միջոցները մեծացնում են կանանց առաջնորդությունը և ազդեցիկությունը տնտեսական և քաղաքական ոլորտներում՝ պայքարելու բացասական գենդերային կարծրատիպերի և անհավասարության դեմ՝ որդեգրելով երկակի մոտեցում, այսինքն՝ հաշվի առնել գենդերային հիմնախնդիրները օրենսդրությունում, քաղաքականությունում և գործելակերպերում՝ միևնույն ժամանակ հոգ տանելով, որ թիրախավորված մասնագիտացված միջամտությունն անդրադառնա կանանց կոնկրետ կարիքներին, ներառյալ՝ խոցելի խմբերի մաս կազմող կանանց:
- Արդյո՞ք միջոցներ նախատեսվել են՝ մատչելի դարձնելու գենդերային հավասարության և կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության վերաբերյալ հուսալի և մանրակրկիտ տվյալներ, որոնք բացահայտում են բոլոր, բայց հատկապես առավել խոցելի խմբերին՝ երաշխավորելու, որ կանխարգելիչ բոլոր միջոցների

արդյունավետությունը կարող է ստուգվել:

Եվրոպայի խորհրդի հիմնական ռեսուրսները

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա

Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա (Ստամբուլի կոնվենցիա)

Բռնությունից կանանց պաշտպանելու վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec(2002)5 հանձնարարական անդամ պետություններին⁶⁰

Գենդերային հավասարության չափորոշիչների և մեխանիզմների վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec(2007)17 հանձնարարական անդամ պետություններին⁶¹

«Դադարեցնել կանանց նկատմամբ ընտանեկան բռնությունը» Եվրոպայի խորհրդի քարոզարշավի ավարտական զեկույց⁶², 2006-2008թթ.

Գենդերային կարծրատիպերի հաղթահարում

Գենդերային հավասարության հարցերով Եվրոպայի խորհրդի ազգային համակարգողների ցանցի «Լրատվամիջոցները և կանանց կերպարը» խորագրով 1-ին համաժողովի զեկույց, 2013թ. հուլիսի 4-5, Ամստերդամ⁶³

Ազգային մակարդակում գենդերային հավասարության և լրատվամիջոցների մասին առանցքային մարտահրավերների և լավ գործելակերպերի վերաբերյալ անդամ պետությունների ներդրումների ժողովածու, Եվրոպայի խորհուրդ, 2014⁶⁴:

---

⁶⁰ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915>

⁶¹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1215219&Site=CM>

⁶² www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/fnal_Activity_report.pdf

⁶³ www.coe.int/t/dg2/equality/standardsetting/equality/05conferences/2013amsterdam/Report_MediaImageWomen_Amsterdam_en.pdf

⁶⁴ ԳՀՀ (GEC) (2014)8rev, Եվրոպայի խորհրդի Գենդերային հավասարության հարցերով

Կրթության ոլորտում գենդերային հիմնախնդիրների ներառման վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ CM/Rec(2007)13 հանձնարարական անդամ պետություններին⁶⁵

Անդրադարձ կոնկրետ հանգամանքների արդյունքում խոցելի դարձած անձանց կարիքներին

Դրական ծնողավարմանն աջակցելու քաղաքականության վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec(2006)19 հանձնարարական անդամ պետություններին⁶⁶

Շնտանեկան հարցերով համաձայնեցված և ինտեգրված քաղաքականությունների վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ R (94) 14 հանձնարարական անդամ պետություններին⁶⁷

Ներընտանեկան բռնության հետ կապված սոցիալական միջոցների վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ R (90) 2 հանձնարարական անդամ պետություններին⁶⁸

Երեխաների պահանջները հաշվի առնող բուժօգնության ուղեցույց, 2011թ.⁶⁹

Երեխաների պահանջները հաշվի առնող արդարադատության ուղեցույց, 2010թ.⁷⁰ (մատչելի է Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների առնվազն 22 լեզուներով)

հանձնաժողով, Ազգային մակարդակում գենդերային հավասարության և լրատվամիջոցների մասին առանցքային մարտահրավերների և լավ գործելակերպերի վերաբերյալ անդամ պետությունների ներդրումների ժողովածու, Ստրասբուրգ, 2014թ. մայիսի 13

⁶⁵ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1194631&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

⁶⁶ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

⁶⁷ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=534811&SecMode=1&DocId=515750&Usage=2>

⁶⁸ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>

⁶⁹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1836421&Site=COE>

⁷⁰ www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_EN.pdf

Բռնությունից երեխաներին պաշտպանության համար ինտեգրված ազգային ռազմավարությունների ուղեցույց⁷¹

Միգրանտների երեխաների և միգրանտային ծագում ունեցող երեխաների ինտեգրման ուժեղացման վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ CM/Rec(2008)4 հանձնարարական անդամ պետություններին⁷²

Գնչուների իրավունքների պաշտպանության քաղաքականությունների և լավ գործելակերպերի վերաբերյալ տվյալների շտեմարան⁷³

Տղամարդկանց և տղաների ներգրավում

Եվրոպայի խորհրդի՝ հրապարակումները տղամարդկանց դերի վերաբերյալ, ներառյալ՝ ընտանեկան բռնություն կատարողների հետ աշխատանքը⁷⁴

Կանանց իրավագործում

Քաղաքական և պետական որոշումների կայացման գործընթացին կանանց և տղամարդկանց հավասարակշռված մասնակցության վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec (2003)3 հանձնարարական անդամ պետություններին⁷⁵

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների դրական գործողությունները կանանց և տղամարդկանց միջև հավասարության ոլորտում, Կանանց և տղամարդկանց միջև հավասարության ոլորտում դրական գործողությունների հարցերով մասնագետների խմբի միջոցառումների վերաբերյալ ավարտական զեկույց (EG-S-PA), 2000⁷⁶

---

⁷¹ www.coe.int/t/dg3/children/News/Guidelines/Recommendation%20CM%20A4%20protection%20of%20children%20_ENG_BD.pdf

⁷² <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1253467&Site=CM>

⁷³ <http://goodpracticeroma.ppa.coe.int/en>

⁷⁴ www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/documentation_studies_publications_en.asp

⁷⁵ [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)3&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)3&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383)

⁷⁶ [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/EG-S-PA\(2000\)7_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/EG-S-PA(2000)7_en.pdf)

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունք

Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի ոլորտում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ընտրանին մատչելի է Մտամբուլի կոնվենցիային նվիրված ինտերնետային կայքում⁷⁷

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մամուլի բաժինը կանոնավոր հրապարակում է կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ տեղեկատվական թերթիկ⁷⁸

Ծանոթագրություն՝ Բոլոր կոնվենցիաները մատչելի են Եվրոպայի խորհրդի Պայմանագրերի գրասենյակի միջոցով՝ www.conventions.coe.int: Հանձնարարականներին կարելի է ծանոթանալ Եվրոպայի խորհրդի ինտերնետային կայքից՝ (www.coe.int, then Committee of Ministers/ adopted texts):

---

⁷⁷ www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/caselaw_en.asp

⁷⁸ www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

Գրականություն

Albarracin D. (2005), *New gender-based violence law has workplace implications*, European Industrial Relations Observatory online

Berkowitz A. (2004), *Working with men to prevent violence against women: an overview (part one)*, Կիրառական հետազոտությունների ֆորում, Կանանց նկատմամբ բռնության հարցերով առցանց ռեսուրսների ազգային կենտրոն (vawnet.org)

Bodelón E. (2012) “*From domestic violence to gender violence. Changes and characteristics of the approach to gender violence in the justice system of Spain*” In Antal, I., Roth, M. and Creazzo, G. (coord.), *Behind Closed Doors. Domestic Violence and the Justice System*, Cluj University Press, Cluj-Napoca (ռումիներեն)

Care International (2012), *Երիտասարդ տղամարդկանց նախաձեռնություն՝ Արևմտյան Բալկաններում երիտասարդ տղամարդկանց ներգրավումը գենդերային հավասարության և բռնության կանխարգելման գործում՝ դեպքի հետազոտություն*, Care International կազմակերպություն, Բանջա Լուկա, Բոսնիա և Հերցեգովինա

Cook R. and Cusack S. (2010), *Gender stereotyping: transnational legal perspectives*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia

Եվրոպայի խորհուրդ (2011), *Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիա և Բացատրական գեկույց*, Եվրոպայի խորհրդի հրատարակչություն, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ (2013ա), *Կանայք և լրագրողներն առաջին հերթին. մարտահրավեր մեդիա մասնագետների համար՝ իրագործելու ժողովրդավարությունը գործնականում, ապահովելու որակյալ լրագրություն և վերջ դնելու գենդերային կարծրատիպացմանը*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ (2013բ), *Գենդերային հավասարության հարցերով*

Եվրոպայի խորհրդի ազգային համակարգողների ցանցի «Լրատվամիջոցները և կանանց կերպարը» խորագրով 1-ին համաժողովի զեկույց, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ (2014ա), *Եվրոպայի խորհրդի Գենդերային հավասարության 2014-2017թթ. ռազմավարություն*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ (2014բ), *Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում բռնությունից կանանց պաշտպանելու վերաբերյալ թիվ Rec(2002)5 հանձնարարական իրականացման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական հետազոտություն*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ (2014գ), *Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ իրազեկության բարձրացում՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի 13-րդ հոդված, Շարք՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի վերաբերյալ փաստաթղթերի հավաքածու*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ (2014դ), *Ազգային մակարդակում գենդերային հավասարության և լրատվամիջոցների մասին առանցքային մարտահրավերների և լավ գործելակերպերի վերաբերյալ անդամ պետությունների ներդրումների ժողովածու*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

Եվրոպայի խորհուրդ և Amnesty International (2014), *Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիան որպես կանանց սեռական օրգանների խեղմանը վերջ դնելու գործիք*, Եվրոպայի խորհուրդ, Ստրասբուրգ

DFID (2012), *Ուղենիշ 2՝ համայնքային ծրագրերի գործնական ուղեցույց կանանց և աղջիկների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ*, Chase ուղենիշների շարք, Միջազգային զարգացման դեպարտամենտ, ՄԹ

Eckman et al. (2007), *Exploring Dimensions of Masculinity and Violence*, ICRW and CARE International, առցանց հրատարակում

ԳՀԵԻ (2012), *ԵՄ-ում կանանց նկատմամբ սեռական բռնության վերաբերյալ առկա տեղեկությունների և ռեսուրսների բացահայտման և քարտեզագրման հետազոտություն*, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ

ԳՀԵԻ (2013), *Հետազոտություն «Ընտանեկան բռնության ոլորտում մեթոդների գործիքների և լավ գործելակերպերի հավաքման վերաբերյալ (Պեկինի գործողությունների ծրագրի 7 ոլորտ)»* – Իրազեկության բարձրացում, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ

ԳՀԵԻ (2013ա), *Հետազոտություն «Ընտանեկան բռնության ոլորտում մեթոդների գործիքների և լավ գործելակերպերի հավաքման վերաբերյալ (Պեկինի գործողությունների ծրագրի 7 ոլորտ)»* – Վերապատրաստում, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ

Կանանց նկատմամբ բռնության վերացում (2011), *Այլ աշխարհի հնարավոր է՝ կանանց և աղջիկների նկատմամբ բռնության կանխարգելման երկարաժամկետ և նպատակաուղղված գործողությունների կոչ*, Կանանց նկատմամբ բռնության վերացում կոալիցիա, Լոնդոն

Եվրոպական հանձնաժողով (2010), *Նպատակահարմարության վերաբերյալ ուսումնասիրություն՝ գնահատելու կանանց նկատմամբ բռնության, երեխաների նկատմամբ բռնության և սեռական կողմնորոշման նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ներպետական օրենսդրության ստանդարտացման հեռանկարները, հնարավորությունները և կարիքները*, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ

Hagemann-White C. et al. (2010), “Factors at play in the perpetration of violence against women, violence against children and sexual orientation violence – A multi-level interactive model”, Եվրոպական հանձնաժողով, *Նպատակահարմարության վերաբերյալ ուսումնասիրություն՝ գնահատելու կանանց նկատմամբ բռնության, երեխաների նկատմամբ բռնության և սեռական կողմնորոշման նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ներպետական օրենսդրության ստանդարտացման հեռանկարները, հնարավորությունները և կարիքները*, Եվրոպական միության հրատարակչական գրասենյակ, Լյուքսեմբուրգ

Heise L. (1998), “Violence against women: an integrated, ecological framework”, *Violence Against Women* 1998 vol. 4 No. 3, p. 262-290

Heise L. (2011), *What works to prevent partner violence? An evidence overview*, STRIVE Research Consortium, London School of Hygiene and Tropical Medicine, London

Htun M. and Weldon S.L. (2012), “The civic origins of progressive policy change: combating violence against women in global perspective, 1975–2005”, *American Political Science Review* vol. 106, issue 03, pp. 548-569

Johansen E. et al. (2013), “What works and what does not: A discussion of popular approaches for the abandonment of female genital mutilation”, *Obstetrics and Gynecology International*, Volume 2013 (2013)

Kelly L. and Lovett J. (2012), *Exchange of good practices on gender equality: awareness-raising activities to fight violence against women and girls*, Քննարկման ներկայացված փաստաթուղթ – Միացյալ Թագավորություն, 2012թ. փետրվարի 7-8, ՄԹ, Եվրոպական հանձնաժողով (Արդարադատություն)

Sandell, K (2013), *Swedish measures to combat men’s violence against women*, Մեկնաբանությունների փաստաթուղթ՝ ներկայացված գենդերային հավասարության հարցերով լավ գործելակերպերի փոխանակության վերաբերյալ համաժողովին – Կանանց բռնության դեմ պայքարի միջոցներ, Մադրիդ, 2013թ. ապրիլի 17, Եվրոպական հանձնաժողով (Արդարադատություն)

Scambor E., Wojnicka K. and Bergmann N. (eds) (2013), *The role of men in gender equality – European strategies and insights*, Publications Office of the European Union, Luxembourg

Stanley N. et al. (2009), *Men’s talk: research to inform Hull’s social marketing initiative on domestic violence*, School of Social Work, University of Central Lancashire

ՄԱԲՀ (2009), *Տղամարդկանց հետ համագործակցումը գենդերային հիմքով բռնության վերացման գործում՝ Արևելյան Եվրոպայից և Կենտրոնական*

Ասիայից բխող գործելակերպեր, Միավորված ազգերի կազմակերպության բնակչության հիմնադրամ, Նյու Յորք

ՄԱԿ-կանայք (2012), Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ գործողությունների ազգային ծրագրերի ձեռնարկ, Նյու Յորք

Walby, S. (2009), *Globalization and inequalities: Complexity and contested modernities*, Sage

Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպություն/Լոնդոնի՝ Հիգիենայի և արևադարձային բժշկության դպրոց (2010), *Կանանց նկատմամբ զուգրնկերոջ կողմից բռնության և սեռական բռնության կանխարգելումը՝ գործողությունների ձեռնարկում և ապացույցների հավաքագրում*, ԱՀԿ, Ժնև

Համաշխարհային բանկ (2011), *Համաշխարհային զարգացման զեկույց 2012՝ Գենդերային հավասարություն և զարգացում (2011)*, Վաշինգտոն

Զրո հանդուրժողականություն (2010), *Բրիֆինգ՝ առաջնային կանխարգելում*, առցանց հրապարակում

Հոդված 12 – Ընդհանուր բնույթի պարտավորություններ

1. Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ կանանց և տղամարդկանց վարքագծի սոցիալական և մշակութային վարվելակերպերում փոփոխություններ մտցնելու նպատակով՝ այն հաշվով, որպեսզի արմատախիլ արվեն այն նախապաշարունակները, սովորույթները, ավանդույթները և մյուս բոլոր այն երևույթները, որոնք հիմնված են կանանց ստորադասվածության կամ կանանց և տղամարդկանց կարծրատիպային դերաբաժանման գաղափարի վրա:
2. Մասնակից պետությունները պետք է ձեռնարկեն օրենսդրական և այլ բնույթի անհրաժեշտ բոլոր միջոցներ՝ կանխելու համար սույն Կոնվենցիայի առարկա հանդիսացող բռնության ցանկացած դրսևորում որևէ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից:
3. Սույն գլխի համաձայն ձեռնարկվող բոլոր միջոցները պետք է հաշվի առնեն առանձին հանգամանքների բերումով խոցելի վիճակում հայտնված անձանց կարիքները և արձագանքեն դրանց և կենտրոնական տեղ հատկացնեն գոհերի մարդու իրավունքներին:
4. Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ քաջալերելու հասարակության բոլոր անդամներին, հատկապես՝ տղամարդկանց և տղաներին, ակտիվորեն նպաստելու սույն Կոնվենցիայի առարկա բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելմանը:
5. Մասնակից պետությունները պետք է ապահովեն, որպեսզի մշակույթը, սովորույթը, կրոնը, ավանդույթը կամ այսպես կոչված “պատիվը” չվկայակոչվեն սույն Կոնվենցիայի առարկա հանդիսացող բռնության որևէ գործողություն արդարացնելու համար:
6. Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ կանանց իրավագործման ուղղված ծրագրերը և գործողությունները խթանելու համար:

www.coe.int

Եվրոպայի խորհուրդը մայրցամաքի առաջատար իրավապաշտպան կազմակերպություններից մեկն է: Դրա կազմում ընդգրկված են 47 անդամ պետություններ, որոնցից 28-ը Եվրոպական միության անդամներ են: Եվրոպայի խորհրդի բոլոր անդամ պետությունները ստորագրել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան, պայմանագիր, որը ստեղծված է մարդու իրավունքները, ժողովրդավարությունը և իրավունքի գերակայությունը պաշտպանելու նպատակով: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրականացումն անդամ պետություններում:

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE